

***Estructures diferents, interpretacions convergents.
Estudi bascoromànic de les alternances acusatiu / datiu***

ANNA PINEDA I CIRERA

Màster en Estudis Avançats i Aplicats en Llengua i Literatura Catalanes

Universitat Autònoma de Barcelona

Setembre 2010

A L'ANDREU. I ALS DE CASA.

0. Preàmbul.....	4
0.1. Antecedents	5
0.2. Descripció i interès del projecte global.....	6
1. Marc teòric.....	10
1.1. La interfície lèxic-sintaxi.....	10
1.2. La sintaxi lèxica de Hale & Keyser	13
1.3. La Morfologia Distribuïda.....	16
1.4. El tractament de l'estructura argumental.....	19
1.5. El tractament de les alternances verbals	22
2. Descripció de l'alternança acusatiu / datiu en llengües romàniques i basc.....	25
2.1. Verbs de transferència comunicativa	26
2.1.1. <i>Telefonar</i> i similars	26
2.1.2. <i>Escriure</i>	32
2.1.3. <i>Contestar</i> i similars	33
2.2. Verbs de transferència de possessió: <i>robar</i> i <i>pagar</i> i similars	36
3. Proposta d'anàlisi formal	42
3.1. Anàlisi de la construcció ditransitiva <i>X verb Y a Z</i>	43
3.2. Anàlisi de la construcció intransitiva <i>X verb a Z</i>	47
3.3. Anàlisi de la construcció monotransitiva <i>X verb Z</i>	51
4. Conclusions	55
5. Referències bibliogràfiques	56
6. Annex.....	62

0. PREÀMBUL

Dediquem aquest primer apartat a presentar l'àmbit d'estudi en què cal situar el nostre treball. Per això, oferim un breu repàs dels antecedents més destacats en la recerca sobre la intransitivitat, i defensem a continuació l'originalitat i l'interès del projecte d'investigació sobre *Les fronteres de la intransitivitat pura*, del qual forma part l'estudi que presentem.

No volem començar, però, sense expressar el nostre agraïment ben sincer a la Dra. Gemma Rigau, directora tant d'aquest treball com del projecte de tesi. Així mateix, donem les gràcies al Dr. Jaume Mateu i a la Dra. Anna Bartra, que en el marc dels seus respectius mòduls del màster ens han permès avançar, i molt, en aquest treball. També volem esmentar les doctores Núria Alturo i Mila Segarra, per la seva atenció i orientació des de l'inici del projecte. I la Dra. Clàudia Pons, pels seus consells. Finalment, no cal dir que no haguéssim escrit ni mitja ratlla sense les lliçons magistrals de sintaxi rebudes dels doctors Joan Solà, Sebastià Bonet i Joana Rosselló durant la llicenciatura en Filologia Catalana.

0.1. ANTECEDENTS

La qüestió de la (in)transitivitat, una noció central en sintaxi, ha suscitat amb força l'interès de la comunitat científica, que ha reconegut unànimement la complexitat existent en el dictamen sobre la (in)transitivitat d'un verb o predicat. Així mateix, la distinció entre verbs inacusatius i intransitius purs suposa una transgressió respecte de les idees tradicionals sobre la (in)transitivitat, la qual cosa ha dut els investigadors a relativitzar-les o matisar-les. En concret, fou Perlmutter (1978: 157-189) qui, en el marc de la Gramàtica Relacional, formalitzà la distinció entre verbs inacusatius, d'una banda, i verbs intransitius purs (o inergatius), de l'altra. Cal dir, tanmateix, que altres gramàtics ja havien besllumat amb anterioritat tal diferència, com és el cas de Bello (1847) i de Fabra (1956: 37-40), el qual identificà el comportament especial d'aquest tipus de construccions, que anomenà «proposicions del tipus IV» i caracteritzà pel fet de contenir una expressió nominal que, si bé presenta propietats formals de subjecte, es comporta com un complement. Posteriorment, Burzio (1986) adaptà la Hipòtesi Inacusativa de Perlmutter al marc de la teoria de la Recció i el Lligam i, en aquest sentit, formulà la Hipòtesi Ergativa, en virtut de la qual distingia els verbs ergatius (enteneu-hi inacusatius) i els inergatius (o intransitius purs). En relació amb ambdues classes, l'anomenada Generalització de Burzio recull la correlació existent entre la impossibilitat dels verbs ergatius d'assignar cas acusatiu al seu argument en posició d'objecte directe i el fet que no assignen paper temàtic en la posició de subjecte. Pel que fa a bibliografia més recent, és indispensable citar l'exhaustiva classificació dels verbs inacusatius de l'anglès elaborada per Levin & Rappaport Hovav (1995), un treball que considerem de referència i que sens dubte constitueix el punt de partida de nombroses reflexions al voltant de la inacusativitat en llengües molt diverses. És també d'una importància destacada per al nostre treball l'estudi de Gràcia (1989) sobre els diversos tipus d'inacusatiu en català.

0.2. DESCRIPCIÓ I INTERÈS DEL PROJECTE GLOBAL

El projecte de treball que presentem té per objectiu explorar una parcel·la de l'estudi de l'estructura argumental en les llengües romàniques –sobretot en català, espanyol i italià, però prenent també en consideració el francès, l'occità o el portuguès, entre altres llengües neollatines–, servint-nos així mateix de la comparació amb una llengua tipològicament molt distinta, l'èuscar, les dades de la qual en moltes ocasions exerceixen una important funció aclaridora respecte de les (més o menys obscures) estructures romàniques. En concret, la nostra investigació se centra en la noció d'intransitivitat, en relació amb la qual tenen especial rellevància les fronteres entre inergativitat (o intransitivitat pura) i transitivitat, per una banda, i entre intransitivitat pura i inacusativitat, per l'altra (Perlmutter 1978, Burzio 1986). En efecte, aquesta parcel·la de la sintaxi alberga, en les diferents llengües suara esmentades, nombrosos casos fronterers, entre els quals destaquen els que esmentem a continuació, agrupant-los en tres grans grups, essent el segon el que tractarem en el present estudi.

En primer lloc, la relació entre els verbs inergatius i els transitius, capturada per diverses teories lingüístiques, presenta un gran interès en el marc d'un estudi comparatiu entre l'àmbit romànic i l'eusquèric com el que ens proposem. I és que, en línies generals, sembla que les formes superficials dels verbs inergatius del basc reflecteixen la configuració subjacent dels equivalents romànics, estructuralment opacs: *dormir* (hipotèticament 'verb lleuger + N') ~ *lo egin* ('fer son'), *parlar* ~ *hitz egin* ('fer paraula'), *saltar* ~ *salto egin* ('fer salt'). Com avançàvem, aquestes estructures del basc confirmen una hipòtesi que, si bé presenta diferències segons el submarc teòric concret, gaudeix d'àmplia acceptació en el corrent generativista. És especialment interessant tenir present que la teoria de la sintaxi lèxica desenvolupada per Hale & Keyser (1993, 2002) estableix que són molts pocs els verbs formats únicament per un radical verbal i, de fet, concep l'estructura argumental dels predicats verbals com la configuració sintàctica projectada per una peça lèxica. Centrant-nos en aquest plantejament, podem afirmar que els verbs inergatius suara exemplificats són fruit de la fusió d'un element no relacional –una arrel nominal (N), hipotèticament SON, PARAULA o SALT– a un nucli verbal, una estructura que l'èuscar il·lustra clarament. Es tracta, en definitiva, de l'anunciada frontera entre inergativitat (o intransitivitat pura) i transitivitat.

En segon lloc, i en relació amb la mateixa frontera a la qual apel·làvem suara, cal citar un fenomen de variació sintàctica no únicament panromànica sinó també (i significativament) present en basc. Es tracta del cas de nombrosos verbs (en català, *telefonar*, *trucar*, *respondre*, *escriure*, *robar*, *pagar*, *pegar*, per exemple) que poden inserir-se en dues combinacions estructurals distintes: (i) com a inergatius amb un complement de persona en cas datiu, (ii) com a transitius amb un complement de

persona en cas acusatiu (per al basc, vegeu Wilbur 1979, Etxepare 2003). La coexistència d'ambdues possibilitats es tradueix, segons el cas, en variació diatòpica o diastràtica, i s'inscriu en el marc general d'un mateix patró alternant. Així mateix, són destacables els contrastos quant al dictamen de la normativa respecte d'aquesta variació: mentre que per a determinats verbs (*pagar, robar*) s'accepten ambdues combinacions –procurant sovint establir-hi mínimes diferències de significat que justifiquen la decisió–, per a d'altres una de les dues construccions –ara una, ara l'altra– es titlla de col·loquial i rebutjable, i es dóna l'altra com a preferible. Exemplifiquem tal alternança amb el verb català *telefonar* i els seus equivalents en diverses llengües romàniques i basc:

- (1) a. *En Joan {telefonà/trucà/tocà/cridà/picà} la seva filla* ⇔ *Li {telefonà/trucà/tocà/cridà/picà}* (català)
 b. *Juan {llamó/telefoneó} a su hija* ⇔ *Le {llamó/telefoneó}* (espanyol)
 c. *Lo Joan telefonèt a la siá filha* ⇔ *Li telefonèt* (occità)
 d. *Gianni {telefonò/chiamò} a sua figlia* ⇔ *Le {telefonò/chiamò}* (italià)
 e. *Jonek bere alabari telefonoz deitzen d-io-Ø* (èuscar)
 Jon-erg seva filla-dat telèfon-instr trucar aux:**abs.3.sg-dat.3.sg-erg.3.sg**
- (2) a. *En Joan {telefonà/trucà/cridà/picà} (a) la seva filla* ⇔ *La {telefonà/trucà/cridà/picà}* (català)
 b. *Juan {llamó/telefoneó} a su hija* ⇔ *La {llamó/telefoneó}* (espanyol)
 c. *Lo Joan {sonèt/apelèt} la siá filha* ⇔ *La {sonèt/apelèt}* (occità)
 d. *Gianni {telefonò/chiamò} sua figlia* ⇔ *La {telefonò/chiamò}* (italià)
 e. *Jonek bere alaba telefonoz deitu du-Ø* (èuscar)
 Jon-erg seva filla-abs telèfon-instr trucar aux:**abs.3.sg-erg.1.sg**

Finalment, i centrant-nos ara en la frontera entre inergativitat i inacusativitat, constitueixen també objecte d'estudi del nostre projecte de treball aquells verbs inergatius que poden aparèixer en contextos inacusativitzadors (en català, fàcilment identificables per la presència del clític *hi*), cas en què es comporten com a inacusatius –és important remarcar que les construccions inacusatives no presenten concordança entre subjecte i verb en algunes zones del domini occidental del català. És el cas d'alguns verbs d'emissió de substància no compacta (en català *vessar, rajar, degotar*, en espanyol *chorrear, gotear*) que passen d'inergatius (3) a inacusatius (4) en coaparèixer amb un locatiu o un datiu. Cal dir que aquest fenomen compta ja amb alguns intents de caracterització, entre els quals destaquen, per al català, Solà (1993, 1994) i també Rosselló (2002: §13.3.4.3g); i, per a l'espanyol, Rodríguez Ramalle (2006), que proposa modificar l'etiqueta descriptiva *alternança substància-font* per *alternança origen-substància*:

- (3) a. *La font de la plaça no raja* (català)
 b. *Este grifo chorrea demasiado* (espanyol)
- (4) a. *D'aquesta font no en raja aigua* (català)
 b. *Dejó enfriar el coche para que no chorreará agua en el motor* (espanyol)

Quant al comportament del basc en aquest cas, hi ha un aspecte d'aquest tipus de predicats que es presenta interessant i que, sens dubte, també incloem en el projecte de recerca. Es tracta

de l'assignació de datiu, en lloc d'absolutiu, a l'argument que expressa l'origen de l'emissió, juntament amb l'assignació de cas absolutiu i funció de subjecte a la substància emesa (6), una configuració sintàctica inacusativa clarament diferenciada de la que presenten en aquests casos les llengües romàniques, amb l'origen de l'emissió com a subjecte (*i.e.* nominatiu) i la substància emesa com a OD (*i.e.* acusatiu) (5):

- (5) a. *El front li degota suor* (català)
- b. *La frente le chorrea sudor* (espanyol)

- (6) *Kopetari izerdia dario* (èuscar)
- front-dat suor-abs degota front-dat suor-abs degota

És cert, però, que a més de (5) el català i l'espanyol admeten també dues altres dues configuracions, una de les quals convergeix força amb el basc en l'assignació de funcions sintàctiques. En efecte, les oracions de (7) tracten la substància emesa com a subjecte, tot i que no arriben a codificar l'origen de l'emissió amb datiu:

- (7) a. *La suor li degota del front* (català)
- b. *El sudor le chorrea de la frente* (espanyol)

Una tercera alternativa és l'estructura de (8), que coincideix amb (6) i (7) quant a la inacusativitat però que divergeix radicalment quant al tractament dels participants, i és que l'origen de l'emissió torna a ser ara el subjecte, com a (5), però allò emès no rep pas acusatiu:

- (8) a. *El front li degota de suor* (català)
- b. *La frente le chorrea de sudor* (espanyol)

Encara en relació amb els límits entre intransitivitat pura i inacusativitat, hi ha també verbs inergatius agentius (o transitius usats com a inergatius) que en construir-se amb un locatiu presenten un comportament inacusatiu, com reflecteixen les alternances de (9)-(10):

- (9) a. *Els nens ja dormen* (català)
- b. *Las cigüeñas todavía no han anidado* (espanyol)
- (10) a. *En aquesta cambra hi dormen molts nens* (català)
- b. *En este campanario anidan cigüeñas* (espanyol)

Es tracta d'un fenomen ja advertit per diversos estudiosos (Torrego 1989, d'on extraiem l'exemple (10b); Solà 1994; Rigau 1997; Mateu & Rigau 2002; Rosselló 2002: §13.2.1.5, §13.3.4.3f; Rigau 2002: §15.3.4.3), els treballs dels quals revisarem, en la recerca enmarcada en la tesi, amb la finalitat de comprovar la compatibilitat amb una possible anàlisi conjunta de tots els casos.

Recordem, finalment, que en el marc del treball final de màster ens centrem en el segon dels fenòmens suara descrits, això és, l'alternança acusatiu / datiu, però sempre tenint en compte que l'estudi se circumscriu en una àmbit de dimensions més àmplies. De fet, l'interès i l'originalitat del treball i, esclar, del projecte de tesi en conjunt, radica, precisament, en l'adopció d'un enfocament global per a l'estudi dels nombrosos casos de (in)transitivitat fronterera que hem apuntat, és a dir, en el fet de considerar-los distintes manifestacions d'un mateix fenomen, un propòsit que fins ara no s'ha dut a terme d'una manera integral.

1. MARC TEÒRIC

En aquest apartat descrivim les principals perspectives existents en l'estudi de fenòmens sintàctics com els que constitueixen el nostre objecte de recerca. En aquest sentit, expliquem amb detall les propostes teòriques que adoptem en el treball, alhora que justifiquem el rebuig d'alternatives d'anàlisi que considerem menys adequades.

1.1. LA INTERFÍCIE LÈXIC-SINTAXI

Un dels principals eixos de la teoria lingüística pel que fa als models formals el constitueixen les diverses maneres d'entendre la relació entre el lèxic i la sintaxi, els dos components fonamentals del llenguatge.¹ D'una banda, models com la Teoria de la Recció i el Lligam, la Gramàtica Lexicofuncional o la Gramàtica Sintagmàtica Nuclear postulen l'existència en la sintaxi d'un nivell d'inserció lèxica ben definit i comparteixen la hipòtesi del determinisme lèxic: són, per tant, aproximacions lexicistes o lexicalistes (*lexical-entry driven approaches*) o projeccionistes, això és, parteixen del Principi de Projecció chomskià (Chomsky 1981) i entenen que les entrades lèxiques contenen (gairebé) tota la informació necessària per derivar-ne les representacions sintàctiques. Es tracta, doncs, de models fonamentalment endocèntrics, atès que construeixen les propietats de les estructures sintàctiques (com ara quants arguments tenen o on són realitzats) partint de l'entrada lèxica d'un element que és, al seu torn, el nucli sintàctic de la construcció que se'n projecta. Així, en el lèxicó les arrels s'associen, segons la seva ontologia (p. ex. *break* [X CAUSE Y BECOME <BREAK>]), a una determinada estructura esdevenimental que es codifica lèxicament, de manera que finalment les estructures lèxiques (els significats lèxics) dels verbs en determinen el comportament sintàctic. Ras i curt, es considera que la sintaxi és la projecció de les dependències lèxiques.²

Entre aquests models que postulen que les construccions lèxiques són l'*input* per a la sintaxi o sistema computacional, destaquen les propostes de Jackendoff (1990), Rappaport &

¹ Per a una revisió detallada dels principals models formals, vegeu Mendikoetxea (2009).

² Com a exemples del desenvolupament d'aquesta idea, destaquen:

- (i) el ja esmentat Principi de Projecció de Chomsky (1981), segons el qual la informació lèxica és presentada sintàcticament;
- (ii) la Hipòtesi de l'Alineament Universal (UAH) de Perlmutter & Postal (1984: 97), que estableix que «there exist principles of UG which predict the initial relation borne by each nominal in a given clause from the meaning of the clause»;
- (iii) la Hipòtesi de la Uniformitat de l'Assignació Temàtica (UTAH) de Baker (1988: 46), segons la qual «identical thematic relationships between items are represented by identical structural relationships between those items at the level of D-Structure» (Baker 1997 fa una reformulació de la UTAH en termes de tres principals protorols (agent, tema i *goal/path/location*), que són projectats en posicions sintàctiques específiques).

Com reflexionen Folly & Harley (2005: 99), aquestes hipòtesis «stipulate and predict constant mapping of arguments into given syntactic positions, determined by the meaning of the verbs and constant across verbs and languages».

Levin (1988, 1998), Levin & Rappaport Hovav (1995)³ i en certa manera Hale & Keyser (1993, 2002), els quals al seu torn difereixen en aspectes com (i) el nivell en què es produeix la inserció dels elements lèxics, (ii) la naturalesa de les representacions lèxiques i (iii) la relació entre les propietats lexicosemàntiques i sintàctiques dels predicats.⁴

En canvi, els enfocaments exocèntrics consideren que les propietats formals no s'associen als elements lèxics sinó a les estructures sintàctiques; l'estructura esdevenimental es codifica ara sintàcticament, de manera que cada argument rep el seu paper segons la posició en què es troba. Els verbs i els arguments, doncs, no són la bastida de l'estructura sintàctica sinó que pertanyen al sistema conceptual, que no entra en cap relació d'interfície amb el sistema computacional, i no tenen propietats gramaticals o formals, per la qual cosa no poden imposar cap condició quant a la seva distribució en la sintaxi. Aquesta idea que les estructures sintàctiques són les dipositàries de les propietats formals i que, per tant, la interpretació és determinada per l'estructura sintàctica de la qual els elements lèxics en són mers modificadors, és compartida també pels models cognitivistes com la Gramàtica de Construccions (Goldberg 1995) i els anomenats models neoconstruccionistes, dels quals el màxim exponent és el treball de Borer (2005a,b), si bé també destaquen estudis anteriors de la mateixa autora (Borer 1994, 1998) i treballs com els de Kratzer (1996), Ramchand (2008) o altres que s'emmarquen en la teoria de la Morfologia Distribuïda (Harley 1995, Marantz 1997). Aquests models comparteixen amb la Gramàtica de Construccions la hipòtesi que les categories gramaticals es defineixen partint de les estructures, però difereixen en una qüestió central: rebutgen la idea que hi ha construccions específiques per a cada llengua, a favor de la hipòtesi chomskiana que les estructures sintacticosemàntiques són fragments estructurals que posa a la nostra disposició la GU.⁵

³ Per a aquestes autores, que en les llengües naturals els arguments amb un determinat rol semàntic tinguin tendència a ser realitzats en posicions sintàctiques específiques constitueix un signe clar de com «syntactic properties of verbs are determined by their meaning» (Levin & Rappaport Hovav 1995: 1). Aquestes autores, partint de la noció d'Estructura Conceptual Lèxica de Jackendoff (1990), articulen l'estructura interna dels significats verbals lèxics mitjançant la descomposició de predicats i, seguint Carter (1988), fan ús de regles d'enllaç (*linking rules*) per referir-se als principis que determinen l'associació de papers semàntics amb expressions sintàctiques específiques –i afirmen que, atesa l'existència de fortes similituds en les regularitats d'enllaç en les llengües del món, aquestes regles han de formar part de l'arquitectura del llenguatge.

⁴ Un dels aspectes més criticats dels models lexicistes és que són massa restrictius, en el sentit que no poden donar compte de la flexibilitat natural dels mots que poden ser usats en contextos nous i creatius, com demostren els exemples de Borer (2005a) amb el verb anglès *to sirene*. Borer (2005a) assenyala també que l'isomorfisme inherent en el fet de projectar informació sintàctica en el component sintàctic és redundant, la qual cosa contradueix la hipòtesi de treball bàsica del generativisme que la facultat del llenguatge no és redundant, així com també va en contra d'una teoria de la gramàtica el màxim d'econòmica possible.

Altres fenòmens difícils d'explicar per a les propostes lexicalistes, és a dir, les propostes que estableixen que del lèxic –i abans de la sintaxi, és a dir, encara sense context– en surten paraules completament formades, són el contrast de gramaticalitat entre les seqüències (ia) i (ib) de l'espanyol (exemple extret d'Oltra Massuet 2010) o la tria (sembla que condicionada pel context) entre una de les dues formes de l'article personal del català (ii):

- (i) a. **Aparecible*
b. *Apareció todo lo aparecible*
- (ii) *En Joan / L'Albert*

⁵ Un cop descrita la diferència entre els models projeccionistes (lexicistes) i els neoconstruccionsites a l'hora de concebre la relació entre el lèxic i la sintaxi, cal dir que implica també una diferència a l'hora d'establir la divisió de

Pel que fa al model de Hale & Keyser (vegeu apartat 1.2), es pot considerar híbrid, en el sentit que combina aspectes dels models projeccionistes –fonamentalment, la idea que les entrades lèxiques dels predicats contenen una especificació de l’estructura argumental– i dels neoconstruccionistes –la hipòtesi que hi ha aspectes centrals del significat que són determinats per la configuració sintàctica en què es projecten els arguments del verb. Així, si els projeccionistes defensen que el significat estructural es codifica en el lèxic i els neoconstruccionistes aposten per la sintaxi, Hale & Keyser es troben en un punt equidistant: creuen que es codifica lèxicament però a partir de principis de la sintaxi.

En aquest *continuum* que dibuixen les diverses aproximacions a la interfície lèxic-sintaxi, tant els models projeccionistes com els neoconstruccionistes i els que es troben a mig camí donen resposta a tres qüestions fonamentals: (i) què són els primitius lèxics, (ii) de quin tipus són les operacions lèxiques i (iii) quin mecanisme permet convertir les representacions lèxiques en sintàctiques –el conegut problema de la projecció (*the mapping problem*).

En aquest treball, a més de la incorporació d’algunes de les idees de Hale & Keyser (1993, 2002), adoptem fonamentalment un marc teòric de caire (neo)construccionista, especialment a partir de la Morfologia Distribuïda (Halle & Marantz 1993, Marantz 1997, Harley & Noyer 1998, Harley & Noyer 1999, Pytkänen 2002, Cuervo 2003) (vegeu apartat 1.3).

tasques entre ambdós components, la qual cosa és, en última instància, una diferència en la manera d’entendre la capacitat lingüística humana. Tal com exposa Borer (2005a: 15), els projeccionistes la conceben ancorada en la nostra habilitat d’adquirir un lèxic intricat, habilitat basada en un sistema conceptual complex; els neoconstruccionistes, al seu torn, la veuen com a sobretot computacional, amb un lèxic empobrit que especifica poc més que el so (representació fonològica) i el significat (un *paquet* conceptual) dels elements lèxics.

1.2. LA SINTAXI LÈXICA DE HALE & KEYSER

En aquest apartat referenciem sintèticament aquells aspectes de la perspectiva haleikeyseriana que són tinguts en compte en la nostra proposta teòrica. La teoria desenvolupada per Hale & Keyser (1993, 2002) estableix que són molt pocs els verbs formats únicament per un radical verbal i, de fet, concep l'estructura argumental dels predicats verbals com la configuració sintàctica projectada per una peça lèxica. Així doncs, Hale & Keyser defensen que l'estructura argumental d'un predicat es representa de forma sintàctica o, el que és el mateix, constitueix una sintaxi, l'anomenada sintaxi lèxica (*lexical syntax, l-syntax*), en el si de la qual qualsevol nucli lèxic es projecta en un sintagma dins el qual es defineixen una sèrie de relacions estructurals entre el nucli i els seus arguments, essent nucli-complement i nucli-especificador les dues relacions rellevants per a l'estructura argumental (11). En canvi, el terme sintaxi oracional (*sentential syntax, s-syntax*) «is used [...] to refer to the syntactic structure assigned to a phrase or sentence involving the lexical item, its arguments, and its extended projection [...] and including, therefore, the full range of functional categories and projections implicated in the formation of a sentence interpretable at PF and LF» (Hale & Keyser 2002: 249, n. 1).

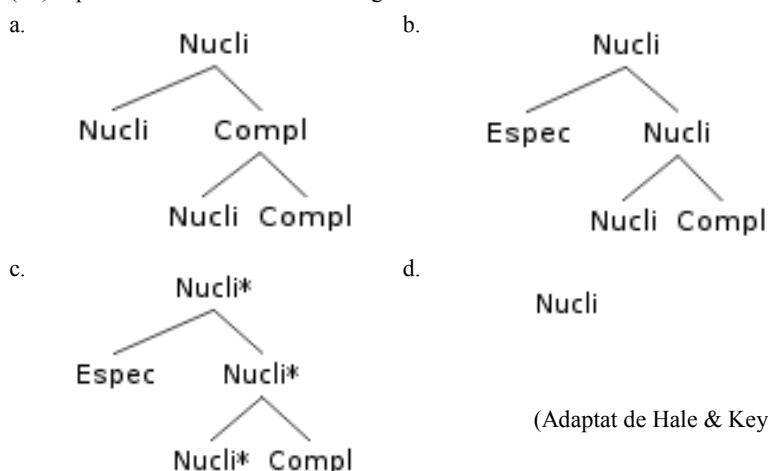
(11) Les relacions fonamentals de l'estructura argumental

- Nucli-complement: Si X és el complement d'un nucli N , X és l'únic germà de N (X i N se c-comanden mútuament).
- Especificador-nucli: Si X és l'especificador d'un nucli N , i si P_1 és la primera projecció de N , X és l'únic germà de P_1 .

(Adaptat de Hale & Keyser 2002: 12)

Partint d'aquestes relacions, Hale & Keyser defineixen quatre combinacions estructurals (12), la realització prototípica dels nuclis de les quals és, en anglès, V en (12a), P en (12b), A en (12c) i N en (12d):⁶

(12) Tipus estructurals d'estructura argumental lèxica

(Adaptat de Hale & Keyser 2002: 13)

⁶ V=Verb, P=Preposició, A=Adjectiu, N=Nom.

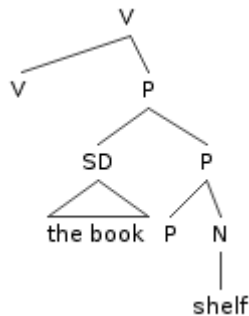
Entre les combinacions de (12) podem establir una distinció entre els elements relacionals (V, P i A) i els no relacionals (N), això és, els que tenen complement i/o especificador i els que no. A més, pel que fa als verbs, cal observar que, com a categoria, no tenen especificador i, en canvi, sempre duen complement. Al seu torn, les preposicions són els elements relacionals per excel·lència, per tal com contenen ambdós tipus de relacions. Finalment, en el cas dels adjectius, presenten una estructura en què el nucli requereix l'especificador però exclou el complement, cas que s'ha de crear per composició, és a dir, el nucli en qüestió apareix com a complement d'un altre nucli (Nucli*) i li permet de projectar un especificador. Tanmateix, això darrer és una estratègia *ad hoc* que el treball de Mateu (2002: 24) permet de superar: els adjectius poden ser tractats com les preposicions, amb la diferència que el complement s'incorporarà al nucli (*alegre* = 'amb alegria').

En qualsevol cas, a partir de l'estructura bàsica de (12a) –combinant-la, si escau, amb les altres–, Hale & Keyser donen compte dels diversos tipus de verbs, centrant-se especialment en els intransitius inergatius (13a), els transitius locatius (13b) i de *locatum* (13c), i també els deadjectivalis de canvi d'estat, com a inacusatius (13d) i com a transitius (13e):

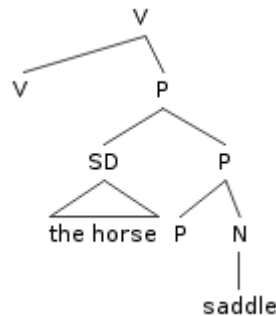
(13) a.

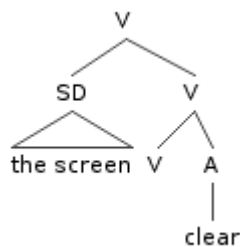
b.

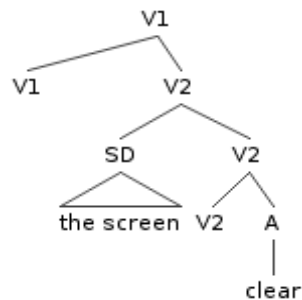
c.

d.

e.

Veiem, doncs, que els transitius de (13b) i (13c) impliquen el *merge* de l'estructura prototípica de P (12b) en el si de la de V (12a). Així mateix, si l'intransitiu inacusatiu respon a l'estructura de (12c), el corresponent transitiu (13e) és fruit del *merge* d'aquesta projecció verbal com a complement de la de (12a).

1.3. LA MORFOLOGIA DISTRIBUÏDA

A continuació esmentem els punts principals d'aquest corrent, que constitueix la base teòrica fonamental de l'anàlisi que proposarem. El nom de Morfologia Distribuïda (Halle & Marantz 1993, Marantz 1997) es deu al fet que aquest model reparteix el lèxic en tres components: el de les arrels i les matrius de trets gramaticals, el del vocabulari (que proporciona la forma fonològica per als nodes terminals), i el de l'enciclopèdia (llista de significats idiomàtics associats a les arrels). Aquesta visió contrasta clarament amb el model clàssic d'organització de la gramàtica en el generativisme, en què, d'acord amb la hipòtesi lexicalista, es concep que el lèxic conté tota la informació idiosincràtica de morfemes i mots (informació semàntica, sintàctica, morfològica i fonològica) i que proporciona l'*input* a la sintaxi.

En Morfologia Distribuïda (d'ara endavant, MD), en canvi, es rebutja frontalment la noció de lèxic com a component de la gramàtica i, de retruc, s'abandona la perspectiva lexicista –significativament, Marantz (1997: 202) qualifica el model de «the alternative that allows us to dump lexicalism once and for all».⁷ Concretament, aquest model considera que la sintaxi opera només amb informació morfosintàctica, és a dir, que genera estructures combinant conjunts de trets morfosintàctics. I els àtoms de representació morfosintàctica (els nodes terminals sintàctics) s'anomenen morfemes, que poden ser lèxics (*l-morphemes*) o funcionals (*f-morphemes*) (Harley & Noyer 1998). En el cas dels primers, cal dir que són acategorials, i és que, per hipòtesi (*L-Morpheme Hypothesis*), s'entén que les etiquetes categorials convencionals (nom, verb, etc.) no són presents en la sintaxi, de manera que els termes tradicionals per als elements de l'oració no tenen significat universal sinó que són derivats de tipus de morfemes més bàsics (Sapir 1921). En aquest sentit, i adoptant la terminologia de Pesetsky (1995), les diferents parts del discurs poden definir-se com una única arrel (morfema-l) que manté certes relacions locals amb morfemes-f que defineixen les categories.

Això, de fet, constitueix una de les hipòtesis fonamentals de la MD: es tracta de la inserció tardana (*Late Insertion*), per la qual l'expressió fonològica (*Vocabulary Items*) dels terminals sintàctics es proporciona després de la sintaxi, en la projecció (*mapping*) des de les operacions morfològiques fins a la forma fonològica, de la qual cosa se'n segueix el fet que les categories sintàctiques siguin abstractes. En la mateixa línia, una altra hipòtesi d'aquest model té a veure amb la infraespecificació (*Underspecification*) dels esmentats ítems del vocabulari, en el sentit que després de les operacions morfològiques pot haver-hi trets morfològics presents en els terminals sintàctics que no quedin saturats per les expressions fonològiques, és a dir, que no tinguin realització –els ítems de vocabulari, per tant, no sempre estan completament especificats

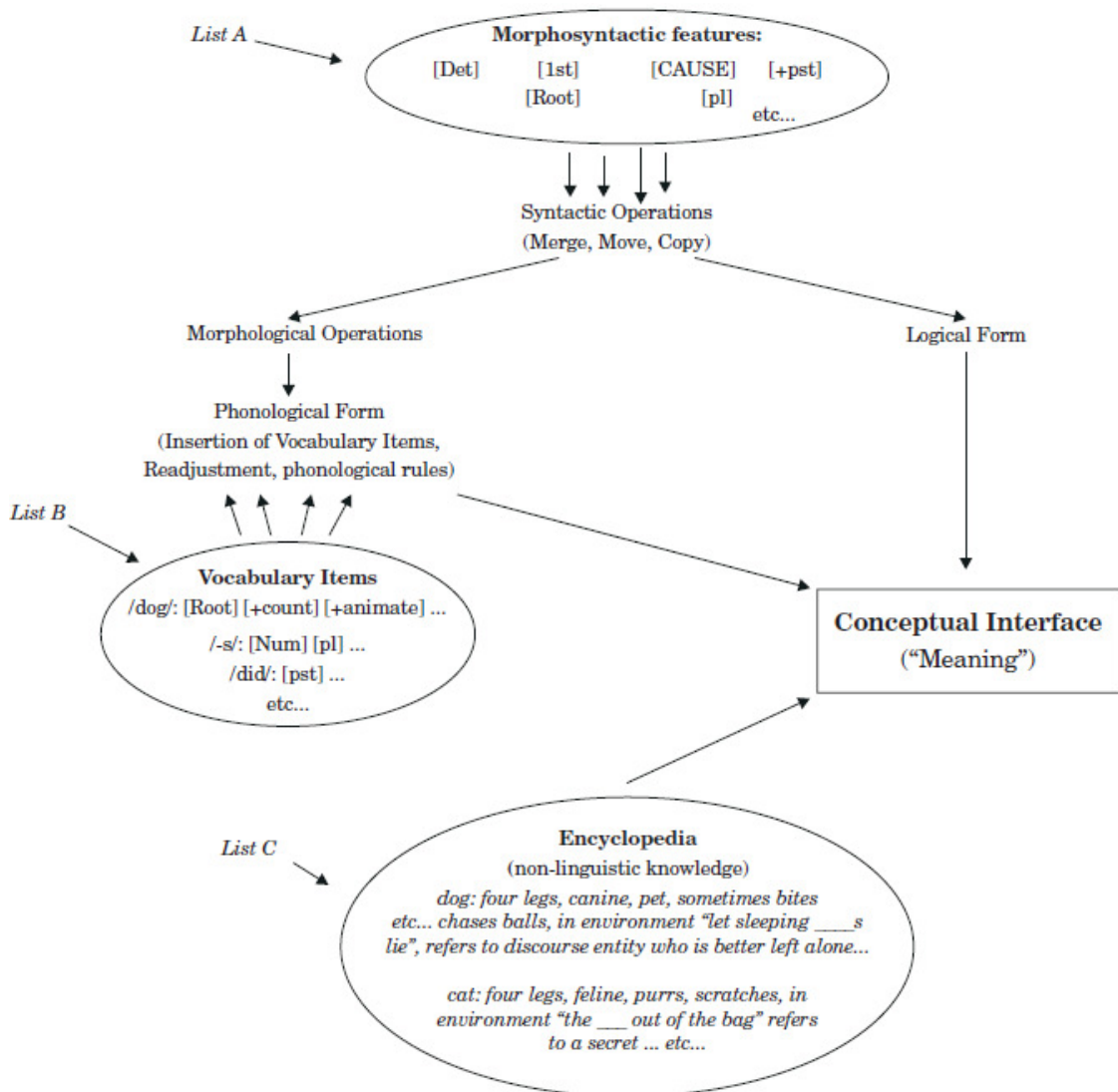
⁷ I, de fet, és del tot eloqüent quan afirma que: «Lexicalism is dead, deceased, demised, no more, passed on... The underlying suspicion was wrong and the leading idea didn't work out. This failure is not generally known because no one listens to morphologists.» (Marantz 1997: 202).

per a les posicions sintàctiques on poden inserir-se, sinó que sovint s'insereixen senzillament allà on no hi ha disponible cap altra forma més especificada.

Finalment, una altra idea essencial de la MD és l'assumpció d'una estructura sintàctica jeràrquica (*Syntactic Hierarchical Structure All the Way Down*), en el sentit que l'ordenació o linearització dels terminals sintàctics s'esdevé després de la sintaxi.

Com s'observa en l'esquema de (14), en l'enfocament de la MD els trets morfosintàctics serveixen d'entrada a les operacions sintàctiques, el resultat de les quals estableix una funció, d'una banda, amb les unitats del vocabulari, a través de les operacions morfològiques i la forma fonològica; i, de l'altra, amb la interfície conceptual, a través de la forma lògica. Finalment, aquesta interfície conceptual també està relacionada amb el coneixement no lingüístic (enciclopèdic) que tenen els parlants.

(14)

(Harley & Noyer 1999: 3)

Atès que en aquest treball analitzem alternances acusatiu / datiu, cal fer un últim apunt sobre la concepció del cas en MD. En aquest corrent, s'entén que el cas, per hipòtesi, no figura en la sintaxi pròpiament dita, o sia, no és una propietat de la derivació sintàctica sinó de la derivació en la branca de la forma fonològica (Marantz 1991, McFadden 2004, Bobaljik 2008). És a dir, com a categoria morfològica, el cas es computa en l'estructura morfològica (corresponent al que en (14) s'anomena *Morphological Operations*) i no en el component computacional. Són les relacions que s'estableixen en la sintaxi allò que determina els trets de cas dels sintagmes, és a dir, allò que determina quins morfemes de cas seran inserits en el nivell de l'estructura morfològica –es tracta, per tant, de morfemes dissociats respecte de la sintaxi.

1.4. EL TRACTAMENT DE L'ESTRUCTURA ARGUMENTAL

En aquest subapartat dedicat al marc teòric del treball, exposem les principals idees que, extretes de les propostes teòriques suara presentades, ens serviran de base per articular la proposta d'anàlisi del fenomen d'intransitivitat fronterera constituït per les alternances acusatiu / datiu de determinats verbs.

Per començar, recordem que objectes (o arguments interns) i subjectes (o arguments externs) són els dos tipus principals d'arguments. En el marc de la MD, s'entén que el significat de l'argument extern (que sigui agent o causador) depèn de l'estructura, és a dir, de les propietats del sintagma verbal (el tipus d'esdeveniment que descriu). En canvi, el significat d'un objecte, veritable argument del verb, depèn fortament del contingut lèxic de l'arrel, és a dir, del significat idiosincràtic del verb del qual és complement.

En moltes llengües hi ha, encara, un tercer tipus d'argument que sol ser identificat amb una marca de cas especial. Es tracta dels arguments datius, per als quals en MD s'ha proposat que depenen sintàcticament i semànticament d'un nucli addicional, l'Aplicatiu. Així, autors com Marantz (1984, 1993, 1997), Pylkkänen (2002) o, per a l'espanyol, Cuervo (2003), assumeixen que en aquests casos la modificació de l'estructura argumental es produeix mitjançant la introducció d'aquest nucli funcional a l'estructura sintàctica.

Entre les preguntes que els arguments datius han suscitat en MD, i per a les quals Cuervo (2003) procura trobar resposta, destaquen les següents: ¿Com són legitimats aquests arguments en les estructures sintàctiques?, ¿De què són arguments?, ¿Tenen significats estructurals, com els arguments externs, o són significats idiosincràtics i impredecibles, com els dels objectes? ¿Representen una tercera opció? ¿És raonable assumir que la classe morfològica marcada pel cas datiu reflecteix una classe semàntica o estructural diferent?

Tal com explica Cuervo (2003: 13-15), els arguments datius apareixen amb verbs de diferents tipus: activitats transitives, predicats psicològics, causatius / incoatius, i existencials. Sovint són arguments opcionals; no semblen ser requerits o legitimats pel verb, sinó que més aviat són afegits com a participants "extra" o "no centrals" en els esdeveniments descrits pel verb. Això fa pensar a Cuervo (2003: 13) que «dative arguments seem to pattern with subjects, and differ from objects, in requiring a specialized head for their licensing», la qual cosa implica que el significat dels datius (com el dels subjectes) hauria de ser estructural i predictable a partir de la configuració en què són legitimats.⁸ El terme Aplicatiu (*Applicative*) –usat tradicionalment per als arguments extra de les llengües bantu– fa referència a aquest nucli especialitzat que legitima els arguments datius sintàcticament (en la posició d'especificador) i semànticament

⁸ Un dels entrebancs als quals ha de fer front la teoria dels datius d'aquesta autora té a veure amb el fet que, a diferència dels subjectes, els arguments datius poden tenir molts significats diferents: meta, posseïdor, ubicació, experimentador, benefactiu, malefactiu, afectat, datiu d'interès o datiu ètic.

(relacionant l'individu expressat pel SD⁹ datiu amb l'estructura que pren com a complement). Així, el ventall de possibles interpretacions del SD datiu es deriva del ventall de possibles complements que un nucli aplicatiu pot prendre, així com del ventall de nuclis dels quals l'aplicatiu pot ser complement. Com veurem, aquesta proposta de tractament del datiu és rellevant per a l'anàlisi de l'alternança de cas dels verbs que estudiem.

D'altra banda, per a un treball com el nostre esdevé fonamental considerar com es formen els significats verbals i com interactuen amb la legitimació dels diferents tipus d'arguments; és a dir, com s'arriba al significat d'una oració a partir de la combinació de les seves parts. En aquest sentit, partim de la idea intuïtiva que els verbs expressen esdeveniments (principalment activitats, canvis o estats) i els arguments expressen participants d'aquests esdeveniments. Així, les relacions sistemàtiques entre el significat i el comportament sintàctic de verbs i arguments són producte de les estructures esdevenimentals o, dit en altres paraules, l'estructura argumental es construeix sobre la base dels tipus d'esdeveniments (o predicats) expressats pels verbs, com detallarem a continuació.

En aquest sentit, és important tenir present que la majoria de verbs no apareixen només en un tipus d'estructura, sinó que sovint participen en les anomenades alternances d'estructura argumental, les quals poden implicar el mateix nombre d'arguments però diferents papers semàntics, un nombre d'arguments diferent, o bé el mateix nombre d'arguments i papers semàntics similars però un ordre de mots diferent i/o el requeriment d'una certa preposició.

Com ja hem avançat, en el nostre treball, comprometem amb l'aproximació sintàctica a l'estructura argumental i esdevenimental del projecte de Hale & Keyser, incorporem també les principals aportacions de caire construccionista de la MD. Hem vist que, en la seva teoria de l'estructura argumental, Hale & Keyser exposen que l'estructura argumental (la relació entre els nuclis i els seus arguments) és «the system of structural relations holding between heads (nuclis) and the arguments linked to them, as part of their entries in the lexicon (subratllat nostre)» (Hale & Keyser 1999: 453). Matisant el plantejament de Hale & Keyser, en aquest treball adoptem la hipòtesi (neo)construccionista bàsica que l'estructura argumental no és determinada tant per (l'entrada lèxica d') un verb concret sinó més aviat pel tipus de construcció. Per tant, estem d'acord amb l'afirmació de Marantz (1997: 212) que «structures carry meaning», en el sentit que les construccions tenen significat (abstracte) independentment dels elements lèxics que s'hi col·loquin.

També en la línia de la MD, i com avançàvem suara, assumim que els arguments són legitimats (com a participants o modificadors d'un esdeveniment) sobre la base de les estructures esdevenimentals que són possibles donades les dues relacions sintàctiques bàsiques definides per Hale & Keyser (nucli-complement, nucli-especificador) i els tres tipus de nuclis: nuclis introductors d'esdeveniments (verb petit o *v*), nuclis introductors d'arguments (*Ve* i

⁹ SD = Sintagma Determinat.

Aplicatiu) i arrels. A més d'aquestes dues formes de legitimació sintàctica i semàntica dels arguments (a través del predicat esdevenimental o bé a través d'un introductor d'arguments especialitzat), assumirem, seguint Levin (1999), que una arrel pot legitimar un argument semànticament com a complement –per exemple, i com veurem més endavant, les arrels corresponents als verbs estudiats en aquest treball legitimen, en determinades estructures i com a complement, un component que indica Destinació.

Pel que fa als verbs, d'acord amb Marantz (1997) entenem que es formen en la sintaxi per la combinació d'una arrel lèxica i un nucli funcional verbalitzador *v* (verb petit). Aquest darrer element, segons Harley (1995), pot ser de tres tipus (pot tenir tres *flavors*), que corresponen als tres tipus bàsics d'esdeveniments: *vDO* per a les activitats, *vGO* per als canvis, *vBE* per als estats. Així, les arrels i els verbs petits (*v*) es combinen sintàcticament per construir predicats esdevenimentals.

Així doncs, el marc de treball que adoptem és de caire clarament (neo)construccionista, si bé també inclou algunes idees de la teoria de Hale & Keyser. En aquest sentit, Harley (2002) remarca que l'adopció d'una arquitectura no lexicalista compatible amb les assumpcions minimistes, concretament l'adopció de les tesis de la MD, fa que no sigui un problema derivar la forma final del verb a partir de la combinació de predicats morfosintàctics primitius (com els diferents tipus de *v* o com elements del tipus Destinació o P que emprarem en la nostra anàlisi), ja que en aquest corrent teòric les diverses peces sintàctiques corresponents als elements de l'estructura esdevenimental són interpretades composicionalment en la semàntica. En efecte, l'abans esmentat mecanisme d'inserció tardana permet que allò materialitzat (*spelled out*) com a forma verbal final sigui el resultat de la pujada i adjunció de les preposicions (o elements equiparables a les preposicions, com els que proposarem) al nucli verbal que les selecciona. En definitiva, en MD els primitius que constitueixen l'*input* per a la sintaxi i que són manipulats per aquesta no són paraules fonològiques plenament formades, sinó «morphosyntactic features and other primitive building blocks [...] which the syntax Merges and Moves, constrained as usual by feature checking» (Harley 2002: 41-42).

1.5. EL TRACTAMENT DE LES ALTERNANCES VERBALS

En els apartats precedents hem descrit visions diferents de la relació entre el lèxic i la sintaxi. És important tenir present que la perspectiva sobre la interfície lexicó-sintaxi de la qual es parteix és fonamental en l'estudi de les alternances en l'estructura argumental. Certament, el comportament variable dels verbs ha estat una qüestió fonamental per a les teories dedicades a l'estudi d'aquesta interfície.

En efecte, davant la flexibilitat del comportament de determinats verbs, com els que estudiem en aquest treball, hi ha dues perspectives possibles: (i) considerar que en el lexicó d'una llengua hi ha entrades diferents per a cadascuna de les variants (*telefonar*₁, *telefonar*₂, etc.) i que la computació sintàctica treballa cada vegada amb una d'aquestes possibles entrades; (ii) mantenir la concepció que el nombre d'entrades del lexicó d'una llengua ha de ser tan baix com sigui possible i que, per tant, la derivació de les diverses variants és cosa de la computació sintàctica. La primera opció, que posa tota la càrrega explicativa en el lexicó, és la dels models lexicalistes o projeccionistes; la segona, que decanta el pes de l'explicació cap al sistema computacional, és la de les aproximacions (neo)construccionistes. Tant les propostes de caire construccionista com les de tipus projeccionista presenten avantatges i inconvenients en l'anàlisi d'aquests fenòmens.

Així, les aproximacions construccionistes (Tenny 1992, Davis & Demirdache 1995, Borer 1996, Kratzer 1996, van Hout 1996, Marantz 1997, Ritter & Rosen 1998, Travis 2000) han triomfat a l'hora de donar compte d'una sèrie d'alternances, majoritàriament perquè han formalitzat la influència de l'estructura esdevenimental en la projecció argumental. En aquesta perspectiva, doncs, és el tipus d'estructura (i les posicions sintàctiques en què es realitzen els arguments) el que implica una determinada codificació dels arguments i la interpretació que se'n segueixi. Tanmateix, com expliquen Folli & Harley (2005: 95), aquest marc pateix d'una certa sobregeneració, en el sentit que «having introduced syntactic flexibility with respect to certain classes of alternating verbs, theorists are now faced with the inverse problem of accounting for gaps in alternation patterns».¹⁰

Precisament, la resposta de per què no tots els verbs exhibeixen lliurement tots els patrons alternants, és a dir, l'explicació dels límits en la variació estructural dels verbs, ha estat el

¹⁰ Certament, una posició construccionista extrema (que negui qualsevol mena d'especificació en el lexicó) difícilment podria explicar l'absència de certes formes alternants, ja que prediria un comportament màximament flexible per a tots els verbs, d'acord amb l'assumpció que un verb pot tenir diferents estructures argumentals/esdevenimentals simplement pel fet de ser inserit en diferents estructures sintàctiques. Una manera de justificar aquesta desigualtat pel que fa a les alternances consisteix a assumir, mantenint la visió construccionista, que sí que hi ha una certa especificació lèxica i, consegüentment, definir quins poden ser aquests determinants lèxics de l'estructura esdevenimental (Ramchand 2002) –un exemple d'aquest enfocament és l'anàlisi que fan Folli & Harley (2005) de l'alternança dels verbs de consumició en anglès i italià, per a la qual proposen diferents tipus (*flavors*) de *v* petit.

principal èxit de les aproximacions lexicalistes a la projecció argumental (Levin & Rappaport-Hovav 1995, Jackendoff 1997), les quals, tanmateix, esdevenen problemàtiques si es vol donar compte del gran nombre d'alternances verbals. I és que el projeccionisme assumeix que molts aspectes de l'estructura sintàctica d'una oració depenen directament de les propietats lèxiques de l'entrada verbal, de manera que el significat lèxic (la semàntica lèxica) d'un verb és concebut com a determinant del seu comportament sintàctic, la qual cosa facilita la justificació dels buits en els patrons d'alternança però complica l'explicació de determinades alternances verbals sistemàtiques.

Finalment, enmig d'aquestes dues vies d'anàlisi, Hale & Keyser (1993, 1999, 2002) plantegen una solució intermèdia: accepten que l'estructura argumental forma part de l'entrada lèxica dels predicats però proposen que hi ha aspectes del significat (estructural) que són determinats sintàcticament, concretament per la posició sintàctica dels arguments.

Com hem anunciat anteriorment, en el nostre treball adoptem la visió de les teories que defensen que el component estructural del significat és definit per la sintaxi. Entenem, doncs, que la construcció d'estructura (esdevenimental) és responsable de l'assignació de rols als participants en l'esdeveniment, de tal manera que, a partir de la hipòtesi que es poden construir diferents estructures esdevenimentals partint d'una mateixa entrada lèxica, s'explica el fenomen de l'alternança verbal. És a dir, les diferents interpretacions o variants d'un mateix verb responen a la inserció d'una única entrada verbal en estructures sintàctiques que contenen categories funcionals diferents i que generen posicions diferents per als arguments del verb.¹¹

A això cal afegir-hi la hipòtesi construccionista fonamental que el significat es descompon en la sintaxi, això és, que els esdeveniments no són unitats atòmiques sinó que se'n pot analitzar l'estructura interna i identificar-hi diferents tipus de combinacions subesdevenimentals.¹² En efecte, davant l'estatus aparentment sinonímic de dues variants alternants (*li telefona, el telefona*), proposarem estructures sintàctiques que permeten descompondre'n els significats per

¹¹ Tot i que l'objectiu del nostre treball no és elaborar una proposta teòrica sobre l'explicació de les alternances i la subsegüent visió de la interfície lèxic-sintaxi, sí que ens sembla indicat aclarir que la resposta de per què l'alternança acusatiu / datiu no és absolutament sistemàtica (ni tan sols en el grup de verbs estudiat) té a veure amb el fet que hi ha un cert grau d'especificació en les entrades lèxiques del verb, essent aquesta especificació mínima el que condiciona l'aparició d'un verb en un patró alternant (vegeu nota 10).

¹² Ho proven les conclusions de Kratzer (1996) a partir de Marantz (1984) relacionades amb l'estatus especial de l'argument extern, que no sol desencadenar una interpretació especial del verb, a diferència de la freqüència amb què ho fan els arguments interns (*throw a baseball, throw support behind a candidate, throw a party*, etc.); d'això se'n segueix una distinció entre ambdós tipus d'arguments que implica que un esdeveniment que en tingui de tots dos tipus ha de constar de dos subesdeveniments (un de causació i un de canvi). Una altra prova de l'estructura subesdevenimental té a veure amb la modificació adverbial (Hale & Keyser 1993), ja que l'oració *La Maria gairebé ha fos la xocolata* pot voler dir dues coses: que la Maria gairebé ha dut a terme l'acció de fondre la xocolata o bé que la Maria ha fos la xocolata gairebé del tot; l'ambigüitat només s'explica, doncs, si es considera que el macroesdeveniment *fondre* consta de dues subparts susceptibles de ser modificades –a més, també hi ha adverbis que només poden modificar un dels dos subesdeveniments (Higginbotham 1997).

El principal reflex sintàctic de l'estructura subesdevenimental és l'articulació en capes de l'estructura del SV, per exemple *v* per a la capa predicativa superior i SC per a la inferior. En la nostra anàlisi, fem aquesta mateixa distinció però sense usar explícitament l'etiqueta SC.

fer visibles (en la capa predicativa del subesdeveniment inferior) els matisos que diferencien i expliquen l'existència de variació.

2. DESCRIPCIÓ DE L'ALTERNANÇA ACUSATIU / DATIU EN LLENGÜES ROMÀNIQUES I BASC

A continuació presentem dos tipus de verbs que presenten un mateix patró de variació sintàctica tant intralingüísticament com interlingüísticament: els verbs que hem convingut a anomenar de transferència comunicativa (*telefonar, escriure, contestar* i altres) i els verbs relacionats amb la transferència de possessió (*robar, pagar* i altres). L'estudi es basa en les dades dels diversos dialectes catalans, si bé també ressegueix el que ocorre en dues altres zones de l'espai romànic, una de veïna (l'espanyol)¹³ i una de més allunyada (l'italià). A més, per reforçar la validesa de l'anàlisi presentada, també es té en compte el comportament de l'èuscar.¹⁴

Des del punt de vista de la classificació semàntica, cal dir que de tots els verbs que incloem en l'anàlisi poden agrupar-se, de fet, en una categoria d'abast superior referida als verbs que denoten processos de transferència, processos en virtut dels quals el destinatari acaba en possessió o en contacte amb allò transferit. També és possible, així mateix, entendre que, més que la transferència de quelcom material o immaterial, és més aviat el tret de moviment direccional o orientat cap algú allò que permet agrupar tots aquests verbs.

¹³ És interessant la reflexió inclosa en la *Nueva gramática de la lengua española* (§34.7i): «Es considerable la variación geográfica y sociolingüística que se obtiene en las alternancias de transitividad en español, sobre todo las que ponen de manifiesto la creación de nuevos usos transitivos o intransitivos de los verbos, no siempre asentados en el habla culta. En esta obra solo será posible mencionar escuetamente unos pocos casos entre los muchos que ilustran tales tendencias».

¹⁴ Quan són rellevants, també s'inclouen dades d'interès procedents d'altres llengües, com ara l'occità, el portuguès o l'anglès.

2.1. VERBS DE TRANSFERÈNCIA COMUNICATIVA

2.1.1. TELEFONAR I SIMILARS¹⁵

En l'àmbit romànic, els verbs de la classe *telefonar* presenten una mateixa particularitat sintàctica. Segons les gramàtiques prescriptives, *telefonar* i *trucar* (*per telèfon*) del català juntament amb *telefonar* i *llamar* (*por teléfono*) de l'espanyol són verbs intransitius –llevat, és clar, de les ocurrences en què s'explicita la informació transmesa telefònicament (15)–,¹⁶ de tal manera que la persona que rep la telefonada s'expressa en datiu (16), si bé la tendència de bona part dels parlants és expressar aquest argument en acusatiu (17). Cal dir que en el cas de l'espanyol i en el d'algunes varietats del català, atesa l'extensió de l'acusatiu preposicional –o del marcatge diferencial d'objecte, si es vol–, el fenomen estudiat aparentment es dilueix (17), però ja no si cliticitzem els arguments (18):

- (15) a. **He telefonat** l'hora de la reunió als nostres socis
b. **He telefonado** la hora de la reunión a nuestros socios

- (16) a. L'Andreu {**telefona/truca**} a la seva mare
b. Andrés {**telefonea/llama**} a su madre

- (17) a. L'Andreu {**telefona/truca**} (a) la seva mare
b. Andrés {**telefonea/llama**} a su madre

- (18) a. ¿Encara no l'has {**telefonat/-ada / trucat/-ada**}?
b. ¿Todavía no la has {**telefonado/llamado**}?

És cert que el comportament de l'espanyol podria ser atribuït al *laísmo* / *loísmo*, però el fet que aparegui en obres literàries¹⁷ que han passat el sedàs del corrector (19) així com, sobretot, l'existència de passives a partir d'aquests verbs (20) reafirma la nostra anàlisi –és especialment il·lustratiu l'exemple (20b):

- (19) **Le llamas por teléfono** [...] si me apetece **lo llamo**

- (20) a. Esquivias **fue telefonado** por el Delegado del Gobierno en Andalucía, Juan José López Garzón, y por la Delegada del Gobierno de la Junta en Sevilla, Carmen Tovar.
b. Escriba nuevamente las siguientes frases, dándoles un giro activo o reflejo, y conservando el mismo sujeto. EJEMPLO: El alumno **fue llamado** por teléfono. → El alumno recibió una llamada por teléfono. (Curso de redacción: teoría y práctica de la composición y del estilo, per Gonzalo Martín Vivaldi i Arsenio Sánchez Pérez. Paraninfo, 2000.)

¹⁵ Tot i que per considerar-lo obsolet no ens hi dediquem, el verb *telegrafiar* sembla que s'adiu al patró del verb *telefonar*.

¹⁶ Amb *trucar* i *llamar* sembla que aquesta estructura no és possible.

¹⁷ Es tracta de la traducció del *best-seller* italià *Tre metri sopra il cielo*, de Federico Moccia.

A més, és significatiu que tant la *Nueva gramática de la lengua española* (NGLE a partir d'ara) com el *Diccionario Panhispánico de Dudas* (DPD d'ara endavant) reconeixen que es tracta d'una alternança de règim.¹⁸

En el cas del català, a més de l'ús amb acusatiu de *telefonar* i *trucar* en zones del dialecte central (p. ex. a les comarques del Lluçanès, el Berguedà, el Gironès i el Baix Camp), s'han de considerar també els geosinònims *tocar* i *cridar*. En ser variants pròpies de la zona valenciana, on en la parla col·loquial el marcatge diferencial d'objecte està plenament estès (21a)-(22a), hem de recórrer a la cliticització per determinar les estructures argumentals. Així, observem que *tocar* funciona amb datiu (21b) –altrament, els parlants relacionen la construcció resultant (21c) amb l'acció de tocar físicament algú–,¹⁹ mentre que per a *cridar* hi ha variació geogràfica entre l'ús del datiu (22b) i la conservació de l'estructura amb OD pròpia del significat bàsic 'avisar algú' (22c):

(21) a. *Andreu toca a sa mare*

b. *Li toca*

c. *'La toca*

(22) a. *Andreu crida a sa mare*

b. *Li crida*

c. *La crida*

I encara cal esmentar un altre verb, *picar* (*per telèfon*), usat amb datiu en els parlars valencians i tortosins (23), però construït amb un complement acusatiu en les zones del Principat que fan ús d'aquest mot (24):

(23) a. *Andreu pica a sa mare*

b. *Li pica*

(24) a. *L'Andreu pica la seva mare*

b. *La pica*

Que tots aquests casos no són conseqüència d'un procés de gramaticalització ho deixa clar Pérez Saldanya (2004: §3.2.2): «La reanàlisi no sempre s'associa a la gramaticalització. Per exemple, no hi ha gramaticalització en casos de reinterpretació del règim verbal com els experimentats per verbs del tipus *telefonar* (o *trucar*, *picar*, *tocar*, etc). Els parlars consecutius

¹⁸ La NGLE (§16.9q), parlant de la «la alternancia “dativo-acusativo” de un mismo verbo», afirma que «es muy común la de [...] *telefonar*, que se ilustra a continuación: *Al día siguiente la telefoneó para invitarla al cine* (Vergés, *Cenizas*), *Yo la telefoneaba para investigar* (Conget, *Mujeres*) [...]».

Al seu torn, el DPD admet, quant a *llamar*, que «cuando significa ‘establecer comunicación telefónica [con alguien]’, está generalizado en todo el ámbito hispánico el uso transitivo: «No hace mucho LO llamó por teléfono un tipo de voz imperiosa» (Galeano Díaz [Ur. 1978]); «LO llamó por teléfono para decirle que tenía su entera confianza» (Herrero Ocaso [Esp. 1995])» i, de fet, contradiu clarament el diccionari normatiu en admetre que «lo normal y más recomendable es interpretar como directo el complemento que expresa el destinatario de la llamada y usar, por tanto, las formas *lo(s)* y *la(s)* cuando se trate de un pronombre átono de tercera persona». En el cas de *telefonar*, s'observa que «en el uso culto mayoritario funciona como intransitivo [...]. No obstante, en el habla culta se documenta también su uso como transitivo: «Gustavo LA telefoneaba casi todos los días» (Donoso *Elefantes* [Chile 1995]) (subratllat nostre)».

¹⁹ Amb tot, tenim atestada l'oració *La va tocar i li va dir que no vinguera*, formulada espontàniament per una persona valencianoparlant (tot i que temporalment resident a Banyoles).

són en aquests punt conservadors i mantenen aquests verbs com a intransitius, de manera que l'argument meta es realitza sintàcticament com a complement indirecte: *Li he telefonat*. En els parlars constitutius (els parlars de Catalunya), en canvi, el complement indirecte s'ha reanalitzat [en algunes zones] com a directe: *L'he telefonat*».

També l'italià mostra símptomes d'aquest mateix fenomen de *monotransitivització*. Així, segons la normativa *telefonare* té un ús transitiu ('comunicare per telefono') en què s'expressa la informació transmesa (25), i un ús intransitiu ('parlare per mezzo del telefono') en què només s'explicita el receptor de la trucada (26):

(25) *Gianni mi telefonò la notizia*

(26) *Ogni giorno telefono a mia mamma*

Tanmateix, és especialment significatiu que l'Academia della Crusca, després de remarcar que aquest verb té els règims suara descrits, reconegui que:²⁰

(27) «Esiste, attestato nei vocabolari come dialettale, un caso di cui si trovano anche esempi d'autore (ad esempio questo stralcio da Gadda: "Telefonarono lo zio. Vollero informare lo zio: la Camilla era convocata dal signor maresciallo Santorella"), in cui l'argomento diretto è una persona, per cui il verbo assume il significato di 'contattare telefonicamente qualcuno': da quest'ultima tipologia è possibile derivi la forma passiva: riprendendo l'esempio di Gadda sopra citato, se volessi trasformare la frase da attiva a passiva otterrei "lo zio fu telefonato". Non si tratta comunque di forme correnti (provando a fare una ricerca in Internet si trovano pochissimi documenti in cui è contenuta la forma passiva del verbo telefonare) (subratllat nostre).»

Cal dir que el fenomen és justificat com una reacció d'hipercorrecció d'alguns dialectes (meridionals) davant l'expansió de l'acusatiu preposicional.²¹ En qualsevol cas, davant la impossibilitat de determinar la procedència geogràfica dels nombrosos exemples que en trobem a la xarxa, ens hem de limitar a constatar que en italià *telefonare* s'adiu a les dues estructures, la que codifica el receptor de la trucada en datiu i la que li assigna acusatiu.

A més, també el verb *chiamare* en el sentit de 'telefonar' ha experimentat una expansió del patró argumental, aquest cop en la direcció oposada, és a dir, adoptant també l'ús amb datiu –que no es tracta simplement del fenomen de l'acusatiu preposicional ho proven les ocurrences amb cliticització de l'argument afectat. Així, són diversos els fòrums en què els participants discuteixen sobre el règim acusatiu o datiu d'aquest verb i l'extensió geogràfica que té cada variant (28), una alternança de la qual la xarxa en proveeix força exemples (29):

(28) a. **Consulta:** «Buongiorno a tutti. [...] *Chiama a Francesco*. Dalle mie parti è comunissimo ascoltare delle frasi di questo genere. Ho verificato che questa particolarità rispecchia abbastanza i confini marchigiani, ma vorrei sapere se si usa anche in altre zone più lontane»

²⁰ És un fragment extret d'un document electrònic publicat el 13 de juny de 2008 en resposta «ai numerosi dubbi riguardanti le corrette reggenze da impiegare in dipendenza da verbi». Concretament, *telefonare* pertany als «verbi classificati come soltanto intransitivi che, però, in alcuni contesti particolari, o nell'italiano antico, o per analogia a usi dialettali o regionali possono ricorrere in forma transitiva, quindi seguiti da complemento diretto e volti in forma passiva (subratllat nostre)» (http://www.accademiadellacrusca.it/faq/faq_risp.php?id=7684&ctg_id=93).

²¹ «La costruzione transitiva per questo verbo, ma anche per i verbi di movimento come *entrare, uscire, salire, scendere* è un tratto tipico dell'italiano regionale campano in cui, per ipercorrettismo rispetto al dialetto che prevede l'oggetto preposizionale (cioè il complemento oggetto introdotto dalla preposizione a "ho visto a tuo fratello"), si tende a eliminare la preposizione producendo una struttura in cui un verbo normalmente intransitivo regge però un argomento diretto (subratllat nostre)» (http://www.accademiadellacrusca.it/faq/faq_risp.php?id=7684&ctg_id=93).

Resposta 1: «Si tratta di un meridionalismo (Gramm. Serianni, II.39).»

Resposta 2: «Interessante, un meridionalismo che si spinge molto verso nord. La nostra parlata (Marche settentrionali) riceve un forte influsso dalla vicina Romagna e in parte anche dall'Umbria e dalla Toscana, ma non pensavo che ci fossero anche dei meridionalismi (che invece sono presenti nella parlata delle Marche meridionali) (subatllat nostre).»

b. **Consulta:** «È più corretto dire *gli chiamo*, *gli telefono* oppure *lo chiamo*, *lo telefono*?»

Resposta 1: «Dicendo LO chiamo intendi dire 'chiamo lui' che di solito lascia capire che lo stai chiamando a voce... cioè, lui è vicino a te e tu lo chiami. Quando si parla di telefonare secondo me è più corretto dire GLI telefono (tu telefoni A lui) e non LO telefono.»

Resposta 2: «Secondo me è meglio dire o *gli telefono*, *gli chiamo* o *lo chiamo*. Ti sconsiglio di dire *lo telefono* xk nn suona bene.»

(29) a. *Pensate che ancora non mi hanno attivato il servizio sos emergency, **gli chiamo** due volte al giorno, ma nulla di fatto, che stiano aspettando che passino due anni così la garanzia decade e non hanno più l'obbligo di attivazione.*

b. *Qualche giorno dopo **gli chiamo** al cellulare x chiedergli una cosa (vi ricordo che non gli ho mai fatto una vera e propria telefonata ma solo sms o squilli) e mi risponde una ragazza (una ragazza diciamo poco seria, x non dire altro, che frequenta il suo gruppo) dicendomi che è la sua ragazza che non me lo passava e che non dovevo cercarlo. [...] La novità sta nel fatto che io non **lo chiamo** da 2 settimane e quando l'altro ieri l'ho visto mi è preso un colpo: era la DEPRESSIONE in persona!!!*

Finalment, i com a cas oposat als que hem vist fins ara, és interessant esmentar el comportament dels verbs occitans *sonar* i *apelar* (30), d'una banda, i *telefonar* (31), de l'altra:²²

(30) a. *Andriu **sona/apèla** sa maire*

b. **Andriu **sona/apèla** a sa maire*

(31) a. **Andriu **telefòna** sa maire*

b. *Andriu **telefòna** a sa maire*

Com s'observa, l'estructura argumental de *sonar* i *apelar* coincideix amb la dels usos transitius dels corresponents verbs en català i espanyol, però sense rastre de canvi cap a un ús intransitiu. Al seu torn, la forma occitana *telefonar*, potser més culta, conserva amb força l'ús del datiu per al complement de persona, impedint que s'hi estengui l'acusatiu.²³

Arribats en aquest punt, si adoptem una visió panoràmica dels verbs esmentats, podem distingir:

(i) Els que, en el seu significat bàsic, són transitius i s'han mantingut com a tals també en el significat de 'telefonar' (*criidar* en una part del català valencià; *llamar* en una part de l'espanyol; *sonar* i *apelar* en occità).

(ii) Els que han experimentat una extensió de l'estructura configuracional (a) cap a l'ús transitiu (*telefonar*, *trucar* i *picar* en algunes varietats del català, *telefonar* en una part de l'espanyol, *telefonare* en italià) o (b) cap a l'ús intransitiu (*tocar* en valencià i *criidar* en una part d'aquest dialecte; *llamar* en una part de l'espanyol; *chiamare* en italià).

El comportament de (i) és possible en verbs en què no es fa necessària la distinció explícita, mitjançant l'estructura argumental, entre el significat bàsic i el derivat. En canvi, la

²² Segons el diccionari de Balaguer i Pojada (2005): «*sonar*: v. tr. *criidar* | *sonar* | (MÚS) *tocar* | v. pron. *dir-se*», «*telefonar*: v. tr./intr. *telefonar*» y «*apelar*: v. tr. *criidar* | *anomenar* | v. intr. DR *apel-lar* | v. pron. *dir-se*».

²³ Això pot atribuir-se al fet que, en occità, l'ús d'aquest verb amb un OD explícit (*telefonar quicòm a qualqu'un*) és notablement més freqüent que en les altres llengües esmentades. Així, a tall d'exemple, en una situació en què algú explica alguna cosa que resulta d'interès nul, se li pot respondre, irònicament: *Aquò, o anam telefonar al Papa!* 'Això, ho telefonarem al Papa' (Rafèu Sichel c.p.).

necessitat de marcar aquesta diferència explica el patró de (iib), ja que mantenir el règim acusatiu implicaria un risc de confusió amb el significat fonamental dels verbs afectats.

Pel que fa al basc, cal dir d'entrada que és una llengua en què el verb pot presentar els morfemes de concordança corresponents a l'absolutiu (NOR-Ø) (comparable a l'acusatiu romàntic), al datiu (NOR-I) i a l'ergatiu (NOR-K) (32), la qual cosa permet el fenomen *pro-drop* (33), tret que els arguments estiguin focalitzats:

(32) *Joni liburua ekarri d-io-t nik*²⁴

Jon-dat llibre-art-abs dur aux:abs.3.sg-dat.3.sg-erg.1.sg jo-erg²⁵

'Jo he dut el llibre al Joan'

(33) *Ekarri d-io-t*

dur aux:abs.3.sg-dat.3.sg-erg.1.sg.

'L'hi he dut'

Tanmateix, això no vol pas dir que els casos representats en l'auxiliar sempre puguin realitzar-se fonèticament com a arguments del verb. Com explica Aldezabal Roteta (1998), aquesta impossibilitat es deu de vegades al fenomen de la incorporació, com ocorre amb *deitu* 'telefonar'.²⁶

(34) *Joni telefonoz deitzen d-io-t nik (Telefonoz deitzen diot)*

Jon-dat telèfon-instr trucar aux:abs.3.sg-dat.3.sg-erg.1.sg jo-erg

'Jo truco al Joan per telèfon' ('Li truco per telèfon')

En (34) l'auxiliar presenta tres marcadors de cas però només dos arguments poden ser realitzats fonològicament, cosa que s'explica perquè *deitu* «is supposed to be composed of the *dei* noun ('call') and the *egin* ('to make') verb, which literally means 'to make a call» (Aldezabal Roteta 1998), de manera que la presència d'aquest nominal en algun estadi de la derivació legitima la presència de l'absolutiu en l'auxiliar. Es tracta del fenomen conegut com a *NOR izuna* ('absolutiu fals'),²⁷ present també en altres verbs del basc.²⁸ És especialment

²⁴ De fet, el segment *-i-* (o *-ki-*) no es correspon estrictament amb la marca de datiu, sinó que és un afix extra requerit en l'auxiliar de les oracions finites amb un argument datiu, motiu pel qual s'ha batejat com a bandera de datiu o afix predatiu (Etxepare 2010).

²⁵ En les glosses del exemples bascos emprarem les abreviatures següents: art 'article definit', aux 'auxiliar', abl 'cas ablatiu', abs 'cas absolutiu', al-l 'cas al·latiu', caus 'cas causal', dat 'cas datiu', erg 'cas ergatiu', gen 'cas genitiu', gen.loc 'cas genitiu local', ines 'cas inessiu', instr 'cas instrumental', pas 'temps passat', 'plural', sg 'singular'

²⁶ Encara que, segons sembla, en la llengua literària estan documentades algunes ocurrences amb un argument absolutiu realitzat fonològicament, paral·leles a la construcció romànica *telefonar alguna cosa a algú*.

²⁷ En analitzar aquest fenomen, Wilbur (1979: 7) conclou que «the absolute reflex in the verb is lexically void», de manera que «it would be impossible to insert an absolute pronoun [...] in these sentences even though is pronominal indication of it in the verb».

Un enfocament marcadament distint és el que nega la presència d'aquest sintagma absolutiu i defensa, per consegüent, la possibilitat que el cas ergatiu també pot aparèixer en predicats monovalents, sense cap absolutiu, ni exprés ni inexprés. En aquesta línia, Preminger (2009) justifica que l'absolutiu que es combina amb l'ergatiu en l'auxiliar d'aquests verbs és fruit d'una concordança morfològica per defecte (3a singular). Segons aquest autor, el comportament dels inergatius en basc afavoreix la idea que l'ergatiu és un exemple de cas inherent: depèn de les propietats temàtiques del predicat que selecciona aquell SN (p. ex. el rol d'agent assignat per *v*⁰). Així les coses, conclou: «Crucially, the existence of monovalent predicates whose sole argument bears ergative Case then becomes unproblematic, so long as monovalent predicates can exist that have the thematic properties in question (e.g., being able to assign an agent role)» (Preminger 2009: [2]).

interessant el fet que existeix, com a sinònima de (34), una construcció que reflecteix superficialment l'estructura suara suposada com a subjacent de *deitu* (35c).²⁹

Així doncs, el verb *deitu* 'telefonar' presenta tres configuracions possibles:

- (35) a. *Telefonoz deitzen du-t*
telèfon-instr trucar aux:**abs.3.sg-erg.1.sg**
'El truco per telèfon'
- b. *Telefonoz deitzen d-io-t*
telèfon-instr trucar aux:**abs.3.sg-dat.3.sg-erg.1.sg**
'Li truco per telèfon'
- c. *Telefonoz dei egin d-io-t*
telèfon-instr trucada fer aux:**abs.3.sg-dat.3.sg-erg.1.sg**
'Li faig una trucada per telèfon'

L'estructura (35a), sense argument datiu, és especialment pròpia dels dialectes orientals, mentre que (35b) és característica de la zona occidental del domini. A diferència de (35b), en (35c) podem relacionar cada marca de cas amb un argument amb realització fonològica.³⁰

²⁸ És el cas de *begiratu* 'mirar' (i) o *eskertu* 'donar les gràcies, agrair' (ii), entre d'altres:

- (i) *Jakinminetz begiratzten d-io-t*
curiositat-instr mirar aux:**abs.3.sg-dat.3.sg-erg.1.sg**
'El miro amb curiositat'
- (ii) *Nire lehengusuari eskertzen d-io-t*
meu cosí-art-dat agrair aux:**abs.3.sg-dat.3.sg-erg.1.sg**
'Dono les gràcies al meu cosí'

²⁹ De fet, es tracta d'un tipus de construcció existent també a la Romània, p. ex. en català *fer un truc* = *trucar*, *pegar un toc* = *tocar*.

³⁰ Uribe-Etxebarria (1989), Ortiz de Urbina (1989), Laka (1993) i Etxepare (2003) demostren que no es tracta de casos d'incorporació polisintètica sinó que l'element nominal es pot separar sintàcticament del verb.

2.1.2. *ESCRIURE*³¹

Tant en català com en espanyol conviuen les construccions amb datiu (36) i amb acusatiu (37) per al complement de persona, essent aquesta darrera ignorada per la normativa:³²

(36) a. *Li vaig escriure*

b. *Le escribí*

(37) a. *La vaig escriure*

b. *La escribí*

Ara bé, mentre que en espanyol podria tractar-se d'un cas *laísmo/loísmo*³³, en català aquesta possibilitat és inexistent, ja que en aquesta llengua no hi ha fenòmens d'alteració en la substitució pronominal acusativa i dativa com els de l'espanyol i, a més, en els parlars sense acusatiu preposicional són perfectament possibles oracions com les de (38):

(38) *Ahir vaig escriure la meva germana per demanar-li com es trobava*

Construccions com les de (37a) i (38), igual que les dels altres casos de *monotransitivització* analitzats en el treball, constitueixen un fenomen de variació dialectal del català –amb una distribució, com hem vist, poc homogènia, i potser també influenciada per les diferències intergeneracionals. Així doncs, almenys per al català, és clar que es tracta d'un fenomen de variació assimilable al de la resta de verbs que tractem.

³¹ No ens referim als equivalents en italià (*scribere*) i basc (*idatzi*) per tal com les dades fan pensar que no presenta aquests patrons de variació, almenys en un grau rellevant.

³² En efecte, segons el *DIEC2*, *escriure* amb el significat de 'comunicar coses per carta, escriure cartes' és intransitiu: *Li escric cada dia*. També el *DCVB* assumeix que, amb el significat de 'posar una cosa amb lletres (a un paper, pergami, etc.) i dirigir-la a qualcú; comunicar per escrit', el verb de les oracions (de la llengua antiga) que segueixen presenta un argument en datiu: *E no us maravellats quom tan larch vos escriu* (doc. a. 1390 (RLR, vi, 365)); *Y afanya't a escriure 'ls, que el desfici ningú el detura* (Pons Auca 326).

La situació és similar en espanyol, en el sentit que el *DRAE* estableix que quan el verb significa 'comunicar a algú per escrit algo' es pot deixar l'OD inexpressat i emprar-se com a intransitiu. Precisament, quant a la construcció en què el destinatari d'allò que s'escriu apareix en acusatiu, el *DPD* afirma que «Nunca deben usarse los pronombres lo(s), la(s), incluso en el caso de que el complemento directo no esté expreso, por sobrentendido [...]»: **LA he escrito varias veces y no me ha contestado* (subratllat nostre).

³³ De fet, en descriure el fenomen del *leísmo*, el *DPD* dedica un apartat a aquells verbs que «se construyen con complemento directo de cosa e indirecto de persona: *El camarero sirvió la cerveza a Pedro; Robaron el bolso a María; El atracador pegó una paliza a la dependienta; El acusado escribió una carta al juez; El médico curó la herida al torero*, etc. Con muchos de estos verbos es frecuente omitir el complemento directo por estar implícito o sobrentendido. Cuando esto ocurre, el complemento de persona, antes indirecto, pasa a funcionar como complemento directo si es posible la transformación en pasiva y el enunciado pasivo mantiene el mismo significado que el activo: El médico curó al torero / El médico LO curó (admite la pasiva sin cambio de significado: *El torero fue curado por el médico*). Si no es posible la pasiva, o si el enunciado pasivo implica un cambio de sentido con respecto a la oración activa, el complemento de persona sigue funcionando como complemento indirecto: Escribí a mi hija / LE escribí (ya que no es posible la pasiva *Mi hija fue escrita por mí); Abrió a su vecino / LE abrió (no es posible la pasiva **Su vecino fue abierto* sin que implique un cambio de sentido) (subratllat nostre)».

Encara que teòricament no sigui possible la passiva, la *NGLE* (§35.8o) explica que, com a cas de variació social (i no geogràfica), el verb *escribir* «se registra [...] con objeto directo de persona entre hablantes laístas y loístas», aclarint que «es poco aconsejable el uso de esta variante (*A Rosa la escribí ayer*)». En un altre punt, la mateixa obra (§16.10e) atribueix les oracions del tipus *Hace tiempo que no la escribe* a un creuament entre l'estructura amb OD i l'estructura amb OD i OI, anàlogament als verbs *robar* (vegeu nota 42) i *pagar* (vegeu nota 45).

2.1.3. CONTESTAR I SIMILARS

El verb *contestar* té en català el mateix esquema que *telefonar* o *escriure*: quan desapareix l'OD, hi ha variació en la codificació del complement de persona (39a, 40a), tot i que normativament aquell a qui s'adreça la resposta es codifica en datiu. En el cas de l'espanyol (39b, 40b), aquest cas és paral·lel al de *escribir*, en el sentit que no acaba de ser clar si és *laísmo/loísmo* o si és un cas d'alternança de règim:³⁴

(39) a. *Li va contestar*

b. *Le contestó*

(40) a. *La va contestar*

b. *La contestó*

Quant al verb *contestar*, la normativa catalana sí que registra l'ús amb un OD de persona, tot i que el reserva només per al significat de 'refusar d'admetre, rebutjar enèrgicament (una autoritat, un acte de govern, una situació establerta, una ideologia, etc.), especialment fent patent el desacord amb una acció de protesta', exemplificat en oracions com la de (41):³⁵

(41) *El nou rector fou contestat pels estudiants més radicals*

Semblantment, pel que fa a *respondre*, tant la normativa catalana com la de l'espanyol reserven l'acusatiu per al contingut de la resposta (que, esclar, pot elidir-se), no pas per al destinatari.³⁶

Així doncs, s'obvia l'ús de la construcció de (40) amb els verbs *respondre* i *contestar* amb el significat general de 'donar resposta a algú'. Convé afegir que aquests mateixos verbs

³⁴ En efecte, en espanyol, el *DPD* indica que quan *contestar* «significa 'responder [algo] a lo que alguien dice o pregunta', es transitivo; la respuesta se expresa mediante un complemento directo y la persona a quien se dirige, con un complemento indirecto: «Nosotros *LE* contestamos que no» (*Tiempo* [Col.] 21.1.97). [...]», tot remarcant el següent: «A veces se elide el complemento directo, pero el complemento de persona sigue siendo indirecto: «Adiós, guardaespaldas —exclamó ella. No *LE* contestó» (Tomás Orilla [Esp. 1984]). En ocasiones, el verbo funciona como intransitivo y la respuesta se expresa mediante un complemento precedido de *con*: «*LE* contesté *CON* un gruñido» (Bolaño *Detectives* [Chile 1998] 512) (subratllat nostre)».

Així mateix, la *NGLE* (§16.10g) explica que «se registran [...] casos de *laísmo* [y *loísmo*] con verbos intransitivos [...] o bien con verbos transitivos que no poseen objetos directos de persona: [...] *Tampoco te había dicho la chica ninguna cosa del otro jueves, para que tú vayas y la contestes así* (Sánchez Ferlosio, *Jarama*) (subratllat nostre)».

³⁵ En canvi, el *DCVB* engloba la construcció transitiva i la intransitiva dins un mateix significat, 'respondre; dir o escriure en correspondència al que altri ha dit o escrit', amb exemples com *Preguntau an es metges per ses virtuts des vi, y vos contestaran desfent-se amb elogis d'aquesta beguda* (Roq. 15), *A pesar de lo ben contestat que quedà aquell protestant* (Ignor. 78).

³⁶ Es tracta del significat de 'algú, adreçar a qui li ha adreçat una pregunta, una qüestió o una acusació, a qui el crida, li truca, etc., (paraules, senyals, que satisfan la seva pregunta, etc., que hi tenen relació)', exemplificat amb oracions com *M'ho han preguntat a mi, i no sé què respondre, Li ha respost que no en tenia ganes* (*DIEC2*).

El *DCVB* va pel mateix camí, en el sentit que només el contingut de la resposta («el mot o mots indicadors d'allò que es diu per satisfer o correspondre al que altri demana, diu o indica») pot ser OD, p. ex. *Respondré'ls davant vos ço que'ls responí en absència vostra* (Muntaner Cròn., c.125).

És molt eloqüent, pel que fa a l'espanyol, aquest passatge del *DPD* amb relació a *responder*: «Cuando significa 'contestar', debe tenerse en cuenta lo siguiente: a) Se construye normalmente como transitivo y, además del complemento directo, suele llevar un complemento indirecto que expresa la persona a la que se responde: «*Todas estas dudas le llevaron a responderLE a Diana que no*» (Colinas Año [Esp. 1990]). No deben usarse para expresar el complemento de persona los pronombres de acusativo *lo(s)*, *la(s)*, ni siquiera en el caso de que el complemento directo no esté expreso: «*No LE respondi*» (Serrano *Vida* [Chile 1995]) (subratllat nostre)».

presenten un altre punt de variació interessant (42). En català, aquesta variació només és normativament reconeguda per a *contestar*, mentre que en espanyol ho és per a tots dos verbs:³⁷

- (42) a. *Va contestar / respondre* {una carta / a una carta}
b. *Contestó / respondió* {una carta / a una carta}

Com veurem, l'anàlisi d'aquesta l'alternança preposicional deguda a un canvi de règim sintàctic s'alinea amb la de l'alternança acusatiu / datiu del complement de persona que poden presentar aquests verbs.

També en italià hi ha casos d'ús de l'acusatiu per a la persona que és resposta (43):

- (43) a. *Dopo tre giorni gli scrivo il motivo per cui non l'ho risposto via cell, scusandomi anche perchè durante i tre giorni che l'avevo davanti a me non gli ho detto niente!*
b. [Què fer...] *Se il tuo capo ti offende regolarmente? Io l'ho risposto a tono e senza scrupoli proprio qualche minuto fa.*
c. *Lo stesso Marino alla fine del girone d'andata ha dichiarato in faccia a Lavezzi la sua promessa oltre a garantirci che ci avrebbe pensato lui a gestire la situazione. Che dovevamo stare tranquilli perchè sul pocho si fondava il progetto del Napoli. Fino ad arrivare ad oggi che non lo rispondono neanche più al telefono. Lavezzi ha sempre detto di voler restare a Napoli.*

Quant al verb *erantzun* 'respondre' del basc, la normativa estableix que el destinatari de la resposta s'expressa en datiu (44) –recordem que, en tractar-se d'un verb inergatiu, encara que no hi hagi un OD explícit la marca de cas corresponent (absolutiu) és reflectida en l'auxiliar, motiu pel qual (44) té dues traduccions possibles. Tanmateix, i sense perdre de vista que és un ús minoritari, en (45) presentem diverses ocurrencies reals amb un OD de persona (cal dir que (45c), però, mescla la construcció amb datiu i la construcció amb absolutiu):

- (44) *Erantzun z-io-Ø-n*
respondre aux:abs.3.sg-dat.3.sg-abs.3.sg-pas
'Li ho va respondre' o 'Li va respondre'

³⁷ El *DIEC2* recull per a *contestar* la distinció entre la variant transitiva 'dir o escriure quelcom en resposta (a una carta, a una pregunta, etc.)', exemplificada en *Encara no m'ha contestat la carta que li vaig enviar per Nadal*, i la variant intransitiva, exemplificada amb formes com *Contestar a una carta, a una pregunta, a una acusació*.

En canvi, per a *respondre* usat amb un complement indicador d'allò que demana una resposta només s'esmenta l'ús intransitiu, p. ex. *Hi ha qüestions a les quals hom no sap com respondre*.

El *DCBV* parla de variació entre usos intransitius i transitius de *contestar*, però la distribució dels diversos significats i exemples és confusa. A banda del que hem esmentat en la nota 35, sembla que es dona a entendre l'existència de variació quan *contestar* té el sentit de 'correspondre (a salutacions, a manyagueries, a una agressió, etc.)', p. ex. *El ramatge, gaiament bellugós, contestava amb un xiu-xiu comunicatiu i dolç a les manyagueries de l'oratge* (Ruyra Parada 34).

Per a *respondre*, només es registra només l'ús intransitiu, tant amb complements que indiquen persona (*Si torna a cridar, no li responguis* (Vilanova Obres, xi, 19)) com altres menes d'entitats (*Me convé que responga a vostres paraules* (Llull Blanq. 4), *No responeren a açò que nós los haviem dit* (Jaume I, Cròn. 32)), cas, aquest darrer, similar als de l'accepció 'parlar defensant-se contra alguna cosa (imputació, acusació, objecció, argument) que ha estat dita abans' (*Si no t'responia a les objections que m'has fetes* (Metge Somni IV)).

Quant a l'espanyol, el *DPD* indica que quan *contestar* «significa 'dar respuesta a la pregunta, llamada o comunicacion de alguien', puede construirse con complemento directo o con un complemento precedido de la preposicion a: «Jamás contestó las preguntas que hacian sobre su vida» (Azuela Casa [Méx. 1983]); «El procesado contestó a sus preguntas» (País [Esp.] 3.6.97); «La gerencia del Wyndham no contestó las llamadas de este diario» (NDía [P. Rico] 23.10.97); «Nadie contestaba a las llamadas del timbre» (Mundo [Esp.] 15.1.96) (subratllat nostre)).

I el mateix per a *responder*: «Cuando se expresa aquello que origina la respuesta (una pregunta, un test, una llamada, etc.), puede construirse como transitivo o como intransitivo con un complemento introducido por a: «¡Responda mi pregunta, coño!» (VLlosa Fiesta [Perú 2000]); «Siempre respondía a mis preguntas con la mayor claridad» (Allende Eva [Chile 1987]) (subratllat nostre)).

- (45) a. *Nik askotan egin ditut komentarioak López-en bloguean eta sekula ez nau-Ø erantzun*
 jo-erg sovint fer aux:abs.3.pl-erg.1.sg comentari-art-pl López-gen blog-art-ines i mai no aux:abs.1.sg-
erg.3.sg respondre
 ‘Jo sovint faig comentaris al blog d’en López i mai no em_{AC} respon’
- b. *Joan zaitetz eskuindar webgune batetara eta han, ziur, oso ondo erantzungo zaitu-zte faxista horri buruz*
 anar aux:abs.2.sg de-dretes lloc-web algun-al-1 i allà, segur, molt bé respondre aux:abs.2.sg-**erg.3.pl**
 feixista aquell-dat sobre
 ‘Vés a algun lloc web de dretes i allà, segur, et respondran molt bé sobre aquell feixista’
- c. *Nik uste nuen Idoiak ez zi-da-la erantzungo, baina bai erantzun nau eta pixka bat minduta notatu dut*
 jo pensar aux:erg.1.sg-abs.3.sg-pas Idoia-erg no aux:**erg.3.sg-dat.1.sg**-que respondre, però sí respondre
 aux:abs.1.sg-**erg.3.sg** i mica una dolguda notar aux:abs.3.sg-**erg.1.sg**
 ‘Jo pensava que l’Idoia no em_{DAT} respondria, però sí, m_{AC}’ha respost i l’he notada una mica dolguda’

A pesar de l’existència d’uns pocs casos esporàdics com els de (45), la persistència pràcticament general de l’ús del datiu per al complement de persona del verb *erantzun* pot tenir a veure amb el fet que, etimològicament, l’infix *-ra-* correspon a un mecanisme (actualment inactiu) de creació de verbs causatius, en aquest cas a partir de *entzun* ‘escoltar’, en la línia dels dobles *ikusi* ‘veure’ – *erakutsi* ‘mostrar, fer veure’, *ikasi* ‘aprendre’ – *irakatsi* ‘ensenyar, fer aprendre’, etc.

2.2. VERBS DE TRANSFERÈNCIA DE POSSESSIÓ: *ROBAR* I *PAGAR* I SIMILARS

En aquest grup de verbs distingim, d'acord amb les dues direccions de la transferència, els de desposseïció³⁸ (del tipus *robar*) i els de possessió (del tipus *pagar*).

Començant pels verbs de desposseïció, cal dir que *robar*, d'acord amb la normativa catalana actual i prescindint ara de les configuracions en què s'explicita tant allò robat (en acusatiu) com la víctima de l'acció (en datiu) (46), pot inserir-se en dues altres configuracions en què s'expressa el mateix participant, la víctima, però mantenint en un cas el datiu (47a) i emprant l'acusatiu en l'altre (47b):

(46) *Han robat la cartera al Joan*

(47) a. *Han robat al Joan* ⇨ *Li han robat*

b. *Han robat el Joan* ⇨ *L'han robat*

Les diferències que procura establir-hi el *DIEC2* són subtils: el *robar* de (47a) correspon a 'apropriar-se indegudament, amb violència, amb engany, d'amagat (allò que és propietat d'altri)', mentre que en (47b) el significat és 'desposseir (algú) de les coses que li pertanyen, indegudament, amb violència, amb engany, d'amagat'. Sembla, tanmateix, que aquesta distinció semàntica no és assumida pels parlants, i que l'ús d'una estructura o de l'altra respon més aviat a una variació diatòpica –i potser també diastràtica.³⁹

³⁸ Del grup de verbs que indiquen desposseïció, prescindim aquí de la forma arcaica *emblar*, per al tractament de la qual remetem al nostre treball Pineda (2010).

³⁹ També el *DCVB* admet diverses construccions per a aquest verb. Com a transitiu i amb el significat de 'desposseir algú o algun lloc de les coses que li pertanyen; prendre-les-hi amb violència o amb engany', pot ser emprat com a verb absolut, sense OD (*Los robadores com volen robar no curen de entrar per la porta* (Tirant, c. 340.), *Uns robadores qui anauen per la mar en un vexell robant* (Eximplis, I, 143.)), o bé amb OD indicador de la persona desposseïda (*Han enganats e robats e morts aquells qui en ells se fiaven* (Metge Somni III.)), cas en que és ben possible la passivització (*Sapiatz que fui robat e perdí tot quant portaua*, doc. a. 1251 (Pujol Docs. 27), *El fill d'aquell amo robat y assassinat pel cego* (Penya Mos. III, 237)).

Coincidint amb el dictat de la normativa, el *DCVB* estableix que l'ús en què la víctima del robatori és un OI ja no correspon al significat de 'desposseir' sinó al de 'prendre i apropiar-se indegudament, amb violència o engany, allò que pertany a un altre' –no podem perdre de vista, però, que aquesta definició és molt similar a la segona part de la que la mateixa obra donava per a l'accepció amb acusatiu (vegeu més amunt). Així, trobem dues menes d'exemples, aquells en què el verb és usat intransitivament, només amb l'OI (*Tot quant los prelats conseruauen e stojauen e en tresaur metien..., emblauen e robauen e tollien als pobres* (Llull Felix, pt. VIII, c. 63), i aquells en què també s'explicita allò robat mitjançant un OD (*Per males gents que los prenen e roben lurs fruytes* (doc. a. 1459, Col. Bof. XLI, 324)). Finalment, també trobem casos en què només s'explicita aquest segon element (*Vingué notícia com se havia robada la custòdia de la Iglésia* (Rúbr. Bruniquer, V, 7), *Digues per què robares aquesta cuyereta* (Ignor. 33), *Que així li robes son mantell de randa* (Canigó II)).

D'altra banda, es registra també un ús en què l'OD indica el lloc on es prenen violentament les coses, com en *Un cavaller qui era fort malfactor, e robava camins, e feya grans mals* (Desclot Cròn., c. 2) o bé *Un príncep de ladres... robava tots los camins* (Eximplis, I, 3), on l'expressió *robar (tots los) camins* té el significat de 'atacar els caminants o viatgers pel camí i desposseir-los del que duen'; i com en altres exemples semblants (*Anaren a Murvedre e robaren la judaria nostra* (Pere IV, Cròn. 284), *Fos penjat per ço com havia robada una torra* (doc. a. 1390, Ardits, I, 8), *Féu la via de Chipre, e robà tota la costa de Turquia, e mès-la a foch e a flama* (Tirant, c. 100), *Poria esser que algun vendria per robar les tendes* (Curial, II, 61)). També en aquest cas és possible la passiva (*Alguns anys enrera la casa havia sigut robada* (Massó Croq. 188)).

Pel que fa a *furtar*, cal dir que l'ús general actual implica l'explicitació d'allò que s'ha pres, tal com reflecteix la normativa en reconèixer-ne només l'ús transitiu amb OD indicador del botí i amb el significat de 'robar d'amagat, sense violència ni intimidació'.⁴⁰

En el cas de l'espanyol, a banda de la plena coincidència amb el català quant a l'ús de *hurtar*, cal dir que en el cas de *robar* la normativa estableix l'ús de l'acusatiu per al botí i, només en el cas que signifiqui 'raptar', per a la persona.⁴¹ Tanmateix, si més no en algunes varietats, sembla que l'acusatiu també pot referir-se a la persona a la qual es roba alguna cosa, tal com mostren algunes ocurrences extretes de fòrums o de les versions electròniques d'alguns diaris (tots de l'Amèrica Llatina) –en reproduïm el context força extensament per evidenciar que no es tracta del significat de 'raptar':

(48) a. "Es tan grave la inseguridad en esta autopista que la semana pasada el propio secretario de Gobierno de Barinas fue atracado en la vía. Anoche también un compañero nuestro fue víctima de la inseguridad, le tiraron una piedra, le rompieron el parabrisas y cuando bajó del autobús, **lo robaron** a él y a los pasajeros", apuntó. (*El Informador*, Venezuela)

b. [Fòrum sobre les taxes que es fan pagar injustament per suposat excés d'equipatges als cubans que tornen al seu país]

Intervenció 1:

«Cuenta al historia que procedente de Madrid, aterrizó en el aeropuerto de Rancho Boyeros un majestuoso A-320 de Iberia del cual se bajó el almirante Cristóbal Colón, vestido a la última moda y con un llamativo reloj en la muñeca. Al pasar por la aduana le hicieron miles de preguntas, le pesaron sus maletas y le cobraron 100 cuc, menudo cabreo que pilló nuestro descubridor. Cuando llegó al corazón de la ciudad, en el Parque Central, se bajó del auto, un flamante taxi de Havanautos, y comenzó a caminar Prado abajo. Se detuvo en la esquina de Cárcel y Zulueta, donde hoy radica la Embajada de España. De frente al mar, ojeó el horizonte. Se volvió hacia su edecán y comentó: "Todo está igual o peor que como lo dejamos, parece que fue ayer cuando descubrí esta Isla, lo único que ha cambiado es que ahora te **roban** desde que llegas a la isla".»

Intervenció 2:

«Cuando yo sea grande quiero ser aduanero del aeropuerto Jose Martí, que se debería llamar aeropuerto Alí baba y los 40 ladrones, ¿se imaginan el dinero que es capaz de robar un aduanero en un turno de trabajo?, eso no está escrito.»

Intervenció 3:

«Pues de seguro Colón no regresa porque la primera vez él engañó a los indios y ahora **lo robaron** a él.»

c. *Contaron los choferes en medio de la manifestación de este lunes que a diario son objeto de entre 8 a 10 robos dentro de los colectivos. Freddy Bautista, otro socio de la línea de Antimano, contó que hace 15 días dos asaltantes se le subieron al autobús en la parada de Antimano, como cualquier pasajero, y en Quinta Crespo **lo robaron** a él y a todos los pasajeros.* (*La Voz*, Venezuela)

d. *Se quedó con dinero robado, pero después **lo robaron** a él.* (*La República*, Uruguai)

⁴⁰ El DCVB confirma aquest diagnòstic, tot i que en Pineda (2010) recollim ocurrences en llengua antiga d'aquest verb amb OI indicador de la víctima, com ara (i), sense que es pugui descartar amb seguretat que siguin casos d'acusatius preposicionals:

(i) *appar que menys de mal faça aquell qui furta a la comunitat que aquell qui furta a algú en singular* (*Dotzè del Crestià* (1a part, vol. I), pàg. 126, línia 12 i 13) (Segle XVa)

⁴¹ Això mateix deixa ben clar el DPD: «Cuando significa 'tomar para sí [algo ajeno] sin la conformidad del dueño', lleva un complemento directo que expresa lo sustraído; la persona a la que se roba se expresa mediante un complemento indirecto: «Una señora dice que usted LE robó su bolso» (Alatrisme *Vivir* [Méx. 1985]). Si el complemento directo no está explícito, el complemento de persona sigue siendo indirecto: «Los ladrones entran en su hogar, LE roban, quieren matarla» (GlzDuro *Neurosis* [Esp. 1989]). Solo cuando significa 'raptar' se construye con un complemento directo de persona: «Viajaba con su hija [...]. Los indios LA robaron una noche, tal vez codiciando su belleza» (Boullosa *Duerme* [Méx. 1994]) (subratllat nostre)».

Efectivament, la *NGLE* (§35.8n) reconeix que «el verbo *robar* (en el sentido de ‘desposeer a alguien de algo’ [...]) admite complementos directos de persona en el español de algunas áreas, entre otras la rioplatense, la caribeña continental, la mexicana y la europea, como en *A Maite la robaron ayer en el tren* [...]», i recorda que «este uso de *robar* es [...] raro o minoritario en otras áreas (la andina, la antillana y parte de la centroamericana), donde se prefiere *A Maite le robaron en el tren*». L'ús amb OD de persona, però, és qualificat de *laismo* o *loísmo* i és titllat de poc recomanable.⁴²

Al seu torn, el *DPD* inclou *robar* en el grup de verbs amb els quals és freqüent ometre l'OD, cas en què el complement de persona pot passar d'indirecte a directe sempre que l'enunciat mantingui el significat en passivitzar-se,⁴³ però el fet és que entre els exemples dels verbs que passen amb èxit la prova i els que no hi surt *robar*. En qualsevol cas, una cerca per la xarxa demostra, efectivament, que és molt freqüent la passivització d'aquest verb en espanyol, especialment en les varietats d'Amèrica (49):

- (49) a. *¿Dices que él fue robado en su casa por segunda vez y que lo han dejado nada más que con su casa, su familia y lo que lleva puesto?* (Recreació de "Entrevista con Dios", per Mayela RUIZ MURILLO, Costa Rica)
- b. *El hombre fue robado en el parqueadero del supermercado El Progreso de Calarcá* (*Crónica del Quindío*, Colòmbia)
- c. *En el interior del banco Provincial, ayer en horas de la mañana, un hombre fue robado en plena taquilla de pago, por un sujeto que entró lo apuntó y salió con el dinero a veloz carrera, mientras en la parte posterior lo esperaba un compañero de fechorías montado en una moto que utilizaron para huir del sitio* (*Diario el Progreso*, Bolívia)

Per acabar, és interessant remarcar la distinció de règim existent en italià entre *rubare* (a *qualcuno qualcosa*) i *derubare* (*qualcuno di qualcosa*), que també presenta certa variació.

En el pol semàntic oposat de la despossessió, és a dir, en la direcció contrària de la transferència de la possessió, hi situem el verb *pagar*, el qual presenta exactament el mateix patró de variació sintàctica detectat en els casos precedents. La normativa distingeix, d'una banda, l'ús en què l'acusatiu expressa allò transferit, essent el significat ‘donar a algú (allò que hom li deu)’, cas en què l'OI pot ser exprés (50a,b) o no (50c,d).⁴⁴ I, de l'altra, l'ús en què l'acusatiu es refereix a la persona que rep allò transferit (51):

- (50) a. *Pagar el lloguer al propietario de la casa*
 b. *Pagar el seu deute a la pàtria*
 c. *Pagar els seus deutes*
 d. *Pagar la contribució, un impost*

⁴² Concretament, la *NGLE* (§16.10e) ho atribueix a un creuament «entre las estructuras que exigen complemento directo y las que piden uno indirecto [...] es posible *robar una billetera robar una billetera* y también *robar a alguien una billetera*, por lo que los hablantes laístas [y loístas] tienden a formar oraciones como *A Laura la robaron la billetera* [...], *A mi hermana la robaron*». Cal dir que els casos de *laismo* o *loísmo* amb OD de cosa explícit (*A mi hija la robaron los pendientes, las pulseras y el dinero que llevaba* (*ABC* 13/11/1987) són qualificats de menys freqüents.

⁴³ Vegeu nota 33.

⁴⁴ A més, el *DIEC2* recull un altre ús en què l'acusatiu expressa allò transferit, en aquest cas amb el significat de ‘algú, donar els diners que val (una cosa que compra, que rep, etc.)’, exemplificat amb oracions del tipus *La casa ja és seva: ahir la va pagar, A quant el pagues, el vi?, Pagar la beguda a algú*.

- (51) a. **Pagar** els seus creditors
 b. Encara no **han pagat** els treballadors

Tot i que la normativa no ho expliciti, és clar que partint de l'ús de (50a,b) hom pot no expressar quina cosa es paga, de manera que la construcció resultant sigui la de (52), que cal comparar amb (51):

- (52) **Pagar** al propietari de la casa

Així doncs, el cas és que en català tant és possible (53) com (54):

- (53) a. *Potser convindria cuidar-lo més. Ja **el paguen** prou bé?* (La Riera, telenovel·la de TV3)
 b. *José Mourinho treballa per objectius i **el paguen** molt bé fer-ho* (El 9 Esportiu)
- (54) a. *Com que **li paguen** molt bé, s'ha d'adaptar al que li diuen* (Berguedà actual)
 b. *Tommaso Debenedetti [...] tenia la humilitat de publicar les seves mentides en petits diaris italians on **li pagaven** malament (tenia un altre sou), però on tardarien més a descobrir-lo* (Diari de Girona)

Pel que fa a l'espanyol, la normativa estableix que *pagar* en el sentit de «[una persona] dar a otra, o satisfacer, lo que le debe» és transitiu. El *DPD*, però, puntualitza que en aquest cas l'OD pot ometre's i, consegüentment, és possible reinterpretar el complement de persona com a directe, opció que exemplifiquem en (55), un fragment d'un fòrum d'Internet:

- (55) *Si nuestro LIDER MÁXIMO y EGREGIO PRESIDENTE está tan preparado como para despreciar y dar de lado los asesoramientos de los expertos (en banca, en energía, en economía, en vida humana, etc., etc.), ¿por qué no desmonta urgentemente todos esos organismos que nos cuestan un "pastón" en impuestos? Basta con que le aconseje la cocinera del Lenin, quien creo **la pagaba** bien poco...*

Aquesta opció, però, és qualificada pel *DPD* de poc recomanable.⁴⁵

Quant a l'italià, observem també que quan no s'expressa allò transferit, el complement de persona pot ser tant OI (56) com OD (57), essent aquesta darrera construcció l'origen de passives com la de (58):

- (56) *E ancora, non tutti gli ospedali **hanno pagato** ai medici anche gli arretrati mentre molti hanno pagato solo gli aumenti legati al tabellare*
- (57) a. *Il mondo dei servizi è oscuro e non saprei dire se i servizi italiani **hanno pagato** i talebani – dice ancora il generale*
 b. *I magistrati **hanno pagato** i mafiosi per incastrare Berlusconi per contatti con la Mafia*
- (58) *Gaspare Spatuzza è stato pagato dai magistrati*

⁴⁵ En concret, el *DPD* explica que «[c]uando significa 'satisfacer [lo que se debe] o sufragar [un gasto]', es transitivo: «Paga tus impuestos y tus deudas de honor» (Quintero Danza [Ven. 1991]); «Para dejar mi equipaje pagué dos bolivianos» (Tiempos [Bol.] 13.12.96). Además del complemento directo, puede llevar un complemento indirecto que expresa la persona que recibe el pago: «LE pagaría a Cárceles los desperfectos» (PzReverte Maestro [Esp. 1988]); «Por cada kilo de cereza LES pagan treinta centavos» (MtnCampo Carreteras [Méx. 1976]). Es frecuente omitir el complemento directo, por estar implícito o sobreentendido: «No LE pagamos para que sea original, sino para que nos entretenga a la gente» (VLlosa Tía [Perú 1977]). En estos casos, es posible reinterpretar el complemento de persona como directo (→ leísmo, 4d), aunque se trata de una opción menos extendida en el uso y, por tanto, menos recomendable: «El Safari es mío y al tractorista LO pago yo» (Ibargüengoitia Crímenes [Méx. 1979]). Asimismo, pagar puede llevar un complemento introducido por *en* o *con*, que expresa el medio de pago: «Le pagarían EN dólares» (Fuentes Cristóbal [Méx. 1987]); «Acabé pagando CON dólares mi comida» (Nasarre País [Esp. 1993]) (subratllat nostre)».

En la mateixa línia, la *NGLE* (§16.10e) atribueix les construccions del tipus *¿Cuánto tengo que pagarla?* o *Básicamente la pagan para que se quite la ropa* (Mundo [Esp.] 5/10/1995) a un creuament entre l'estructura amb OD i l'estructura amb OD i OI (vegeu nota 42).

Vista la casuística en l'àmbit romànic, hem de dir que també en basc tenim exemples de variació amb els verbs de transferència de possessió. Començant per *lapurtu* 'robar', sempre que no s'expliciti allò robat (59), es troben exemples de codificació del complement de persona en absolutiu (60a), amb l'existència també de la corresponent passivització (60b):

- (59) Bi pertsonak etxeko bitxiak **lapurtu diz-kio-te** bikote bati Basusarrin (*Berria*)
 dues persona-art-pl-abs casa-gen.loc joia-art-pl-abs aux:**abs.3.pl-dat.3.sg-erg.3.pl** parella una-dat
 Basusarri-ines
 'Dues persones han robat les joies de casa a una parella a Basusarri'
- (60) a. *44 urtez lanean aritu eta kontuz ibili ondotik, etxe atarian lapurtu nau-te.* (Publicació electrònica *Ttipittapa*)
 44 any-instr feina-art-ines estar-en-activitat i compte-instr anar després, casa porta-ines robar
 aux:**abs.1.sg-erg.3.pl**
 'Després de 44 anys de treballar i anar amb compte, m'han robat a la porta de casa'
- b. *Baina lapurtua izan naiz. Dirua lapurtu di-da-te. Eta bizitza.* (Relat premiat en un certamen d'Ermua)
 però robat ser aux:**abs.1.sg** diner-art-abs robar aux:**abs.3.sg-dat.1.sg-erg.3.pl** i vida-art-abs
 'Però he estat robat. M'han robat els diners. I la vida.'

Igual que amb *deitu* 'telefonar', però, predomina l'ús del datiu (61a), cosa que s'explica pel fet que es tracta d'un verb inergatiu en què, en absència d'un OD prototípic, l'absolutiu reflecteix el nominal incorporat al verb, tal com prova l'existència, efectivament, de *lapurreta egin* 'fer robatori' (61b):

- (61) a. *Zure errua izan da! Zure erruagatik lapurtu di-da-te!* (Blog, sinopsi d'una pel·lícula)
 teva culpa-art-abs ser aux:**abs.3.sg** teva culpa-caus robar aux:**abs.3.sg-dat.1.sg-erg.3.pl**
 'Ha estat culpa teva! M'han robat per culpa teva!'
- b. *Lapurreta egin d-io-te* bikote bati Lapurdin (*Berria*)
 robatori fer aux:**abs.3.sg-dat.3.sg-erg.3.pl** parella una-dat Lapurdi-ines
 'Han fet robatori a una parella a Lapurdi'

En canvi, els sinònims *ebatsi* 'robar, prendre, arravatar' i *ostu* 'robar', potser perquè són usats amb menys freqüència, no sembla que experimentin la variació cap a l'ús de l'absolutiu per designar la persona víctima del robatori.

D'altra banda, sí que presenten l'alternança de cas els verbs *ordaindu* 'pagar' i *pagatu* 'pagar', amb els quals el complement de persona pot indicar-se tant en datiu (62)-(63) com en acusatiu (64).⁴⁶

- (62) a. *Autotxoketan lan egiten nuen, baina nagusia arrazista zen, ez zi-Ø-dan ordaindu nahi. Orain gustora nago. [...] Ondo ordaintzen di-da-te, 5.000 pezeta eguneko eta ondo bizi naiz* (publicació electrònica *Habe Ikasbil*)
 aux:**erg.3.sg-abs.3.sg-dat.1.sg** pagar pagar aux:**abs.3.sg-dat.1.sg-erg**
 'Treballava als autos de xoc, però era molt racista, no em_{DAT} volia pagar. Ara estic a gust. [...] Em_{DAT} paguen bé, 5.000 pessetes per dia i visc bé'
- b. *Nire familian anaia gaztea janari azkarreko jatetxe batean hasi zen lanean, oso gutxi pagatzen z-Ø-io-te-n hilabete* (relat premiat en un concurs escolar de Navarra)
 pagar aux:**erg.3.pl-abs.3.sg-dat.3.sg-erg.3.pl-pas**
 'A la meua família el germà petit va començar a treballar en un restaurant de menjar ràpid, li pagaven molt poc al mes'

⁴⁶ Atesa la dimensió dels exemples, mantenim la traducció de tot el fragment però reservem la glossa per a les parts rellevants (en negra).

(63) (*Nola daude ordainduta euskal kazetariak eta erredakzio buruak?*) Ondo **ordaintzen zai-e** ala eskas?
(Publicació electrònica *Zuzeu Albistaria*)

pagar aux:**abs.3.sg-dat.3.pl**

‘Com estan pagats els periodistes i caps de redacció bascos? Se’ls DAT paga bé o de manera escassa?’

(64) - Nork **pagatzen zaitu-Ø** gure eskolan lan egiten duzularik?

- *Euskal haziak-ek pagatzen du-Ø GAIA elkarte eta berak pagatzen nau-Ø*. (Publicació electrònica *Euskal Haziak*)

pagar aux:**abs.2.sg-erg.3.sg** pagar aux:**abs.3.sg-erg.3.sg** pagar aux:**abs.1.sg-erg.3.sg**

‘Qui et_{AC} paga mentre treballes a la nostra escola?’

‘L’Euskal Haziak [associació que promou el bilingüisme en l’ensenyament catòlic a l’Estat francès] paga l’associació GAIA i aquesta em_{AC} paga’

En relació amb els exemples precedents, cal fer dos apunts. D’una banda, que no és clar que l’ús de la forma més genuïna o de la manllevada a l’espai romànic tingui una correlació clara amb la variació estructural que descrivim. De l’altra, que l’opció amb datiu per al complement de persona de (62), a diferència de la de (63), se segueix de sobreentendre-hi un absolutiu suposadament incorporat, de manera que la traducció més adient i concordant amb el context és ‘em paguen bé’ i no pas ‘m’ho paguen bé’.

3. PROPOSTA D'ANÀLISI FORMAL

Havent descrit amb detall les característiques dels principals enfocaments de la relació entre el lèxic i la sintaxi (vegeu apartat 1), convé recordar breument que mentre la via lexicalista ubica en el component lèxic les diferències entre les variants alternants, la constructivista (on s'emmarca la MD) defensa que la distinció té la base en el component sintàctic. Com hem avançat, aquest darrer punt de vista és el que adoptem nosaltres.

En efecte, des d'un marc teòric fonamentalment (neo)constructivista, entenem que la flexibilitat dels predicats estudiats per aparèixer en diferents contextos sintàctics i d'estructura argumental se segueix de la combinació d'una entrada lèxica molt empobrida i l'assumpció que el significat es deriva a partir de l'estructura sintàctica. És a dir, en els tres tipus de construccions que analitzarem més endavant (ditransitiva, intransitiva, monotransitiva), el verb que s'hi pot inserir és una mateixa peça lèxica –no hi ha pas, per tant, una peça diferent per a cada possible estructura, com semblaria desprendre's d'un enfocament lexicalista. Així doncs, es tracta de tres patrons estructurals que vehiculen uns significats, com ara la transmissió de possessió, la direccionalitat o la transferència d'un estat determinat, que poden ser saturats per diverses classes de verbs –és el cas, entre d'altres, dels del tipus *telefonar*, *escriure*, *contestar*, *robar* i *pagar*, que tractem en aquest treball.

Més concretament, proposem que el que permet donar compte d'aquestes alternances datiu / acusatiu és la distinta naturalesa de les combinacions estructurals, essent especialment rellevant la postulació de dues projeccions funcionals de caràcter preposicional: Destinació i Ubicació. Així, d'acord amb els plantejaments de la MD, considerem que les propietats morfosintàctiques i semàntiques de les construccions es deriven directament de la manera com es construeixen les oracions en la sintaxi, sense estipulacions en les entrades lèxiques ni regles de correspondència (*linking rules*) entre els diferents nivells de la gramàtica. Es tracta, en definitiva, de la idea intuïtiva que el significat d'una oració depèn del significat de les parts i de la manera com aquestes es combinen.

Així doncs, la idea que defensem és que la llengua disposa d'un seguit de combinacions estructurals (en aquest treball en descrivim tres de diferents) que són materialitzades o lèxicament expressades per peces lèxiques com ara *robar* o *telefonar*. Per tant, arrels com ROB- o TELEFON- no són sinó maneres concretes de fer allò que genèricament vehicula cadascuna de les configuracions sintàctiques permeses per la gramàtica. El significat global que s'obté consta, doncs, de dues parts de procedència distinta: d'una banda, el significat estructural; de l'altra, el significat conceptual, de l'arrel.

3.1. ANÀLISI DE LA CONSTRUCCIÓ DITRANSITIVA *X VERB Y A Z*

Identifiquem aquesta primera estructura amb una construcció de transmissió que expressa una transferència de possessió (una informació, un botí, etc.), la qual cosa requereix la presència d'una projecció funcional dativa comparable a una preposició de destinació⁴⁷ que pot ser fonològicament buida o bé ser realitzada pel clític *li*.⁴⁸ En català i en el cas d'aquests verbs, el més general és que el clític aparegui només si el SD coreferent s'omet (compareu (65) vs. (66)), tot i que en alguns parlars hi ha tendència al doblatge pronominal –cas en què l'anàlisi es modifica lleument amb la coaparició del SD datiu explícit i el nucli preposicional o de destinació fonològicament ple. Precisament és la relació de concordança entre aquest nucli i el seu especificador el que explica l'aparició de la marca de cas datiu *a* en el SD que designa el destinatari de la telefonada, la víctima del robatori, etc. Així mateix, assumim que *Veü*⁴⁹ representa un verb complet –en el sentit de Chomsky (1995)– capaç de legitimar un subjecte agent (qui telefona, escriu, contesta, paga o roba) i de validar el cas acusatiu de l'OD candidat a rebre'l (la informació transmesa, la cosa pagada, el botí).

Tornant a la semàntica de l'estructura proposada, és important remarcar que la idea de destinació s'ha d'entendre en un sentit abstracte, a partir del qual postulem que la transferència de possessió expressada aquí es pot parafrasejar, per als verbs de comunicació, en el sentit de transferir una informació cap a algú, fer que una informació passi a estar a l'abast d'algú; i, per als de transferència de possessió, en el sentit de transferir alguna cosa a algú o (des) d'algú, fer que una cosa passi a estar o deixi d'estar a l'abast d'algú.

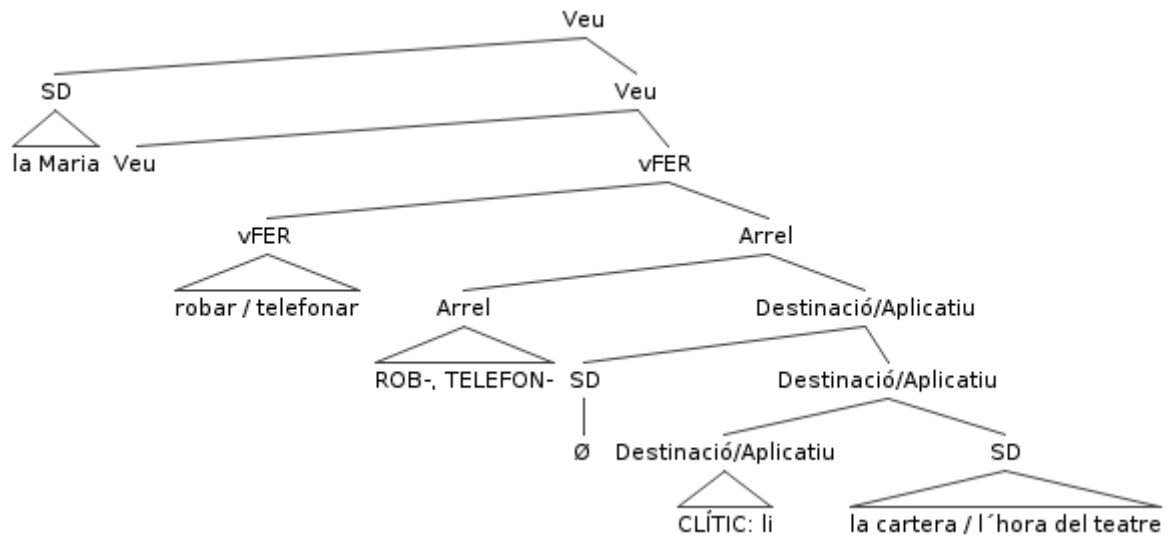
Així, partint de les ocurrències anteriorment desglossades, en (65) reproduïm la construcció amb OD exprés i amb clític, però sense el SD referent a l'OI, mentre que en (66) reproduïm el cas invers:

⁴⁷ Equivalent al que Hale & Keyser (1993, 2002) consideren coincidència terminal i al que den Dikken (1995) anomena *Path* 'trajectòria'.

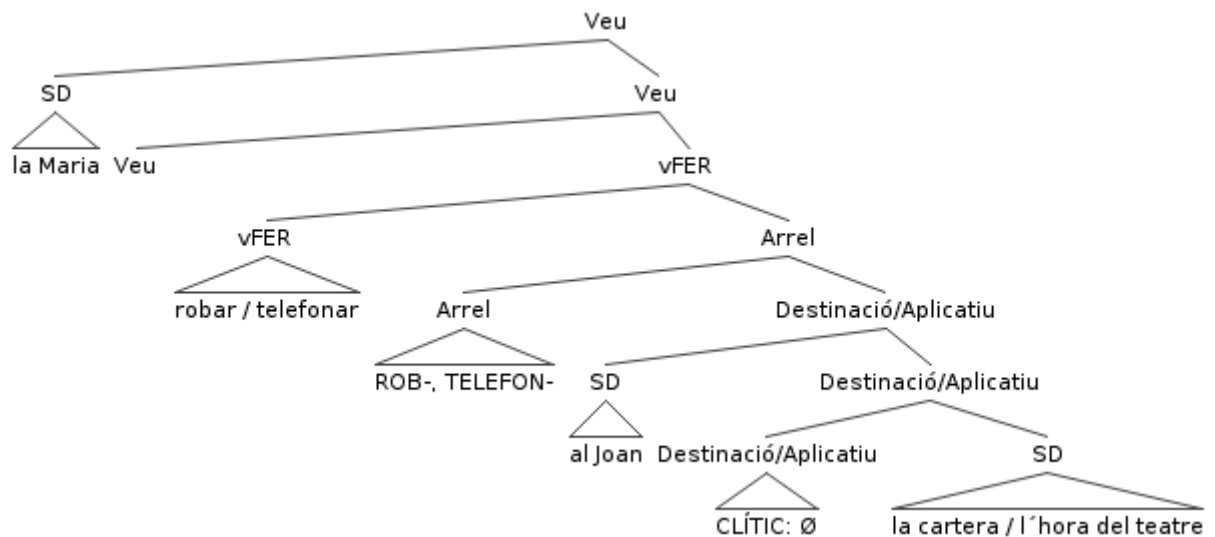
⁴⁸ La noció de clític amb valor preposicional és intuïtivament molt clara en aquelles llengües de l'espai romànic que tenen pronoms adverbials, com el català: *Has telefonat a l'empresa? Sí, hi he telefonat*. Vegeu també l'apartat 3.2 i Rigau (1978, 1982).

⁴⁹ En el marc de la MD, Marantz (1984) planteja la idea d'una asimetria entre els possibles significats dels arguments externs (molt limitats) i els dels objectes (molt més nombrosos), en el sentit que els objectes són arguments del verb, legitimats en el domini del SV, i els subjectes no ho són. Partint d'aquí, Kratzer (1996) desenvolupa la teoria del nucli sintàctic *Veü* (*Voice*), responsable de legitimar l'argument extern sintàcticament i semànticament (l'argument extern és projectat com a especificador de *Veü*, que pren el sintagma verbal com a complement). Des d'un punt de vista semàntic, aquest nucli permet relacionar l'argument extern amb l'esdeveniment descrit pel sintagma verbal: si l'esdeveniment és una activitat, l'argument extern és interpretat com un agent; si l'esdeveniment és causatiu, l'argument extern és interpretat com una causador; això és, el significat de l'argument extern es deriva estructuralment, segons les propietats del sintagma verbal.

(65)

(66)

Són pertinents, aquí, dues precisions d'ordre teòric relacionades amb les representacions arbòries. Primer, i com je hem apuntat en l'apartat 1.4, que ens apartem del plantejament que postula que les arrels, com a elements no relacionals, no projecten ni prenen complement; de fet, en el marc de la MD són nombrosos els treballs que dissenteixen d'aquesta visió –en qualsevol cas, la nostra anàlisi podria ser igualment vàlida si volguéssim seguir aquest plantejament i tractéssim l'arrel com un simple modificador de l'estructura situat, per exemple, a la posició d'especificador del vFER. Segon, que la representació d'aquestes arrels (abstractes) en majúscules es correspon a l'estadi previ de la formació dels verbs (concrets), originats un cop les arrels *es conflèn* (s'incorporen) al nucli verbal vFER.⁵⁰

⁵⁰ Una altra remarca de tipus formal és que en l'arbre usem l'infinitiu per explicitar que ja es tracta d'un verb, encara que la flexió, esclar, es determinarà en una fase posterior.

L'element Destinació que proposem és assimilable al que alguns autors tracten com a estratègies aplicatives. Tenint en compte que l'argument representat pel SD *al Joan* és fora de l'estructura bàsica *X verb Y*, esdevé especialment pertinent apel·lar a la proposta de Pylkkänen (2002) que els arguments datius no són arguments del verb sinó arguments extra legitimats per un nucli aplicatiu, el qual és responsable de projectar un SD en el seu especificador (p. ex. el lladre) i relacionar-lo amb l'estructura que el nucli pren com a complement. Aquesta autora distingeix dos tipus d'aplicatiu: l'alt i el baix.⁵¹ En concret, i partint del cas de l'anglès, l'aplicatiu de tipus baix apareix, per exemple, en les construccions de doble objecte (*Mary sent John the book*), mentre que a l'altra versió de l'anomenada alternança de datiu (*dative shift*), és a dir, a les construccions equivalents que expressen el destinatari com a *to-dative* (*Mary sent the book to John*), se'ls atribueix un SP i no pas un aplicatiu. Quant a l'espanyol, Cuervo (2003), seguint Masullo (1992) i Demonte (1995), considera que la presència/absència de clíctic és la manifestació d'aquesta mateixa alternança de datiu: amb clíctic són construccions de doble objecte (amb aplicatiu), sense clíctic són construccions preposicionals (sense).⁵²

Tot i que, certament, la nostra proposta per al català s'inspira en la teoria de les estratègies aplicatives, ens distanciem dels autors suara citats en considerar que les construccions ditransitives, hi hagi o no doblat pronominal en l'estructura superficial, presenten un nucli funcional (Destinació) equiparable a l'aplicatiu baix. Entenem, doncs, que quan el clíctic no es realitza el nucli equivalent a l'aplicatiu té trets sintàctics però no fonològics.⁵³

Finalment, cal dir que, en el cas de *robar*, al costat de l'estructura *OD (botí) + OI (víctima del robatori)*, també és possible *OD (botí) + SP de (víctima del robatori)*, una codificació paral·lela a l'ús predominant de l'anglès *to rob something from someone* 'robar alguna cosa d'algú'. Aquesta segona opció del català, juntament amb l'ús propi de l'anglès,

⁵¹ L'aplicatiu baix (*low applicative*) es combina com a complement d'un verb i pren un SD com a complement; es tracta d'un aplicatiu legitimat per sota del verb i que estableix una relació de transferència de possessió entre dos individus (SD aplicatiu i SD tema).

L'aplicatiu alt (*high applicative*) és legitimat estructuralment per sobre del verb, pren un SV com a complement i estableix una relació entre el SD legitimat en el seu especificador i l'esdeveniment expressat pel SV, essent l'aplicatiu interpretat com a beneficiari o "posseïdor" de l'esdeveniment.

⁵² Mentre que en anglès només hi ha aplicatius baixos, en català i en espanyol també n'hi ha d'alts. Concretament, apareixen en predicats estatus, formant predicats psicològics del tipus *agradar, gustar* en els quals el SD datiu és extern al Sv estatus i s'interpreta com un "posseïdor" (o experimentador) de l'estat expressat pel Sv: *A Daniela le gustan los gatos*, vegeu Cuervo (2008a: 66-68). Per a l'extensió dels aplicatius a les construccions amb verbs lleugers del tipus *Al técnico le dan rabia las protestas* (aplicatiu alt) i *Le dieron apoyo a Tomás* (aplicatiu baix), vegeu Cuervo (2008b). Finalment, per a una explicació de l'existència d'un tercer tipus de nucli aplicatiu que presenta l'espanyol (i, afegim, el català), l'aplicatiu afectat (*Carolina le rompió la radio a Juan / Le perdí las llaves a María*), que es distingeix dels anteriors tant semànticament com estructuralment, vegeu Cuervo (2008b).

Tanmateix, Pujalte (2010) rebutja l'anàlisi de Cuervo dels datius en espanyol i defensa la distinció entre el datiu argumental de les construccions ditransitives (*Juan le dio un libro a María*) i el datiu no argumental o aplicatiu d'altres construccions (*Juan le rompió la bicicleta a María*).

⁵³ En la mateixa línia que el nostre enfocament, Ormazabal & Romero (en premsa) refuten l'anàlisi polisèmica de l'alternança dativa (també en anglès): «[W]e maintain a unified analysis of dative and PP constructions at the level of argument [...], while deriving the structural and Case differences as a consequence of the incorporation of P and its subsequent modification of Case relations».

semblen indicar que la direccionalitat és externa al verb i es lexicalitza mitjançant un SP (o una projecció funcional d'Origen) que fa d'adjunt d'una construcció monotransitiva prototípica (vegeu apartat 3.3, però tenint en compte que ara serà un OD de cosa) i que, d'acord amb la direccionalitat de la transferència de possessió (origen), és encapçalat per *de* o *from* (vg. una anàlisi diferent en Demonte 1995). En canvi, en l'ús prototípic del català, *OD (botí) + OI (víctima del robatori)*, la noció de direccionalitat és en certa manera inherent al verb, de manera que és lícit identificar la víctima de l'acció mitjançant l'ús d'un datiu aplicatiu encapçalat per la marca de cas *a*, ja que aquesta mena d'arguments extra tant poden indicar meta, *i.e. pagar*, com origen, *i.e. robar*. En efecte, Pylkkänen (2002) diferencia 2 subtipus d'aplicatius baixos segons la direccionalitat de la transferència de la possessió: *to* (que expressa el destinatari, amb verbs com *send* 'enviar') i *from* (que expressa l'origen, amb verbs com *steal* 'robar').⁵⁴

⁵⁴ Tanmateix, això no és tot, perquè en anglès també és possible l'estructura *to rob someone of something*, ús també present en la llengua catalana antiga: *OD (persona víctima) + SP de (botí)* (vegeu annex). D'aquesta configuració, que també trobem en italià, en parlarem en l'apartat 3.3.

3.2. ANÀLISI DE LA CONSTRUCCIÓ INTRANSITIVA *X VERB A Z*

Assumim que hi ha una diferència clara entre la construcció ditransitiva amb OD vista anteriorment (amb el valor de ‘transferir de possessió allò que és d’algú’) i la que analitzem ara (sense transmissió de possessió), per a la qual postulem una projecció funcional que conté dos trets (69): Destinació –fonològicament buida o, si hi ha doblat pronominal (com ocorre en alguns dialectes catalans), representada per *li-* i Ubicació⁵⁵ –l’exponent de la qual és *a* (o *en*). La prova de l’existència d’ambdues propietats la trobem en doblats com (67)-(68), que ofereixen major evidència en llengües com el català per l’existència del clític locatiu *hi* –aquí *a* no és marca de cas sinó que denota lloc, atès que és possible tenir (68a), on en ser inanimada la víctima del robatori apareix el clític prototípicament locatiu del català.⁵⁶

- (67) a. *Han robat a la Maria* → **Li** *han robat* (a la Maria)
b. *Han robado a María* → **Le** *han robado* (a María)
- (68) a. *Han robat a l’empresa de mudances* → **Hi** *han robat* (*a l’empresa)
b. *Han robado a la empresa de mudanzas* → **Ø** *han robado*

Així doncs, les arrels verbals que s’insereixen en aquesta construcció lexicalitzen el significat genèric vehiculat per l’estructura de (69), el qual és parafrasejable en el sentit de ‘fer que l’estat (en telefonada, en (des)possessió, etc.) expressat per l’arrel vagi cap a i en algú’. Vegem-ho:⁵⁷

⁵⁵ En termes de Hale & Keyser (1993, 2002), coincidència central; segons den Dikken (1995), *Place* ‘lloc’.

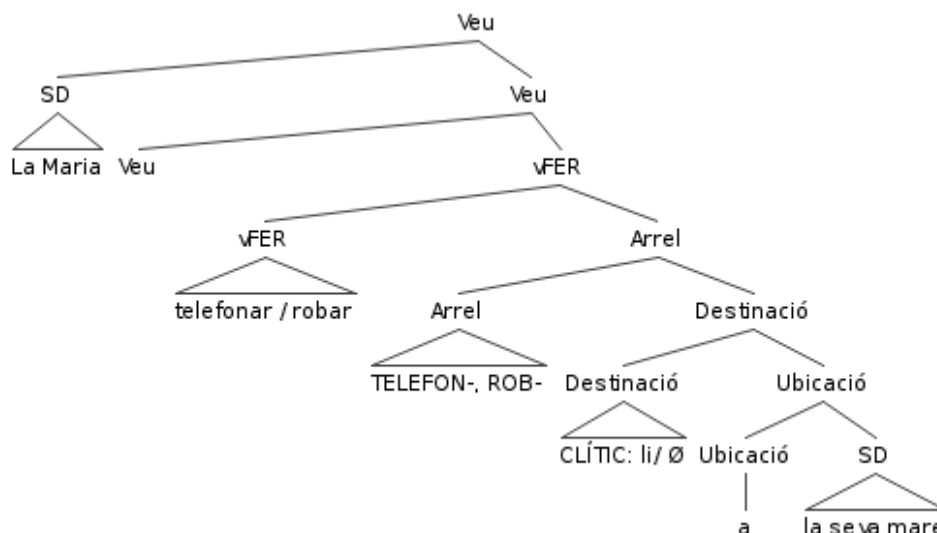
⁵⁶ Hi ha la possibilitat de personificar el locatiu mitjançant l’ús d’un datiu plural (i), essent aquesta personificació gairebé obligatòria en la construcció ditransitiva (ii):

- (i) a. *¿Han robat a l’empresa? No, no els_{DAT} han pas robat*
b. *¿Ja has telefonat a l’empresa? No, encara no els_{DAT} he telefonat*
- (ii) a. *¿Han robat els diners a l’empresa? *[?]No, no hi_{LOC} han robat els diners / No, no els_{DAT} han robat els diners*
b. *¿Has telefonat l’hora de la conferència al departament? *No, després l’hi_{LOC} trucaré / No, després els la trucaré*

Val la pena notar, a més, que aquests fets justifiquen la inexistència d’una projecció funcional d’Ubicació en les estructures de l’apartat 3.1.

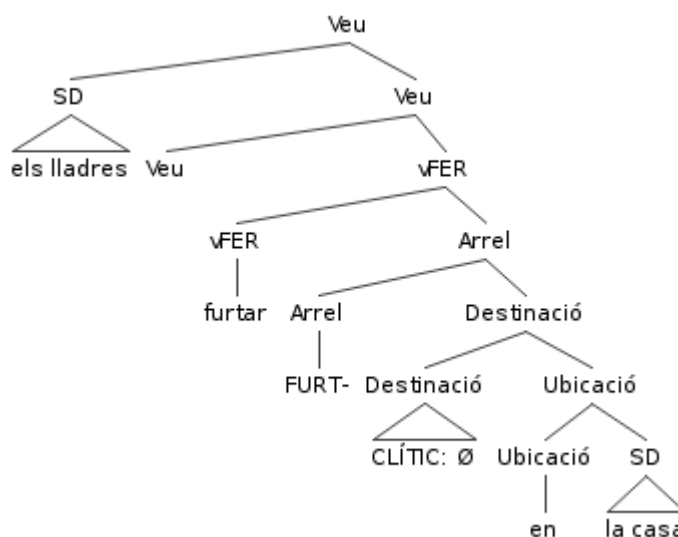
⁵⁷ Aquesta estructura és també vàlida per a la variant amb preposició de l’alternança *respondre/contestar* {*a/Ø*} *una carta*, cas en què el significat estructural es concretarà tal com segueix: ‘fer que l’estat expressat per l’arrel (en resposta) vagi cap a i en alguna cosa (la carta)’.

(69)

Observem, així mateix i tal com reflecteix l'exemple del valencià de (70), que quan es tracta d'un lloc la preposició que lexicalitza la Ubicació pot ser tant *a* com *en*, la qual cosa no suposa pas cap entrebanc per a l'anàlisi proposada ja que es tracta de les dues preposicions locatives del català per excel·lència.

(70)

En (69) i (70), els nodes terminals d'Ubicació i Destinació *es confluen* ordenadament amb l'arrel nominal (TELEFON-, ROB-, FURT-, etc.), que al seu torn trobarà la posició final en el node vFER, on donarà lloc als verbs *telefonar*, *robar*, *furtar*, etc. amb el significat abans desglossat ('destinar l'estat $\sqrt{\text{ARREL}}$ cap a i en algú').

En aquest punt, esdevé indispensable fer referència a un altre tipus d'estructura que presenta la llengua per expressar aquests significats: *fer* + element nominal, on l'arrel FER esdevinguda verb lleuger (*fer*) i el nominal (ROB-, FURT-, TRUC-, etc.) es mantenen com a constituents independents. Es tracta, de fet, de l'estructura més comuna dels verbs inergatius en basc, de la qual ja n'hem parlat: *dei egin* ('fer trucada'), *lapurreta egin* ('fer robatori'). Així

mateix, en català és ben freqüent l'ús de *fer un truc* (català central) o *pegar un toc* (valencià).⁵⁸ Si, a més, fem un cop d'ull a la llengua antiga, trobem que aquesta mena d'estructures encara eren més abundants: a tall d'exemple, per a la desposseïció destaquen *fer rauberries*, *fer roberia*, *fer robo*, *fer ladronici*, *fer ladrunissi*, *fer furt*, *fer furts*, *fer rapina* i *fer rapines*.⁵⁹ D'exemples d'aquestes formes en trobem al llarg de tots els segles, essent especialment transparents i del tot fidels a l'estructura de (69) construccions com la de (71a), en què el nominal apareix escrit i s'explicita la víctima de l'acció.⁶⁰

- (71) a. Si alcun se clama d'altre que li **aja feta roberia** o forsa, o donat alcun don (Segle XIIIb, *Costums de Tortosa*, pàg. 327, línia 17)
 b. *Contra volentat del seynor de qui la cosa és, **furt fa e ladronici*** (Segle XIIIb, *Costums de Tortosa*, pàg. 190, línia 13)
 c. *On, com lo dit Nadal furcívoltment e **fuén furt** amagàs e celaç lo dit catiu e aquell tingés amagat* (Segle XIVa, *Clams i crims a la València medieval_2*, pàg. 221, línia 31)

Tornant a l'estructura de (69) i (70), i pel que fa als nodes funcionals postulats, és interessant d'explicar que, d'acord amb Rooryck (1996) i Svenonious (2007), hi ha dues maneres de codificar la direcció o destinació: semànticament, quan pot considerar-se part del significat inherent d'un element lèxic (típicament una preposició, un verb), o gramaticalment, quan un element lèxic l'adquireix en el curs d'una derivació sintàctica –això és, *conflant-se* amb un nucli funcional que posseeix un valor direccional.⁶¹ En llengües on una mateixa preposició pot ser tant direccional com adireccional –és el cas de *under*, *in* o *behind* en anglès; i *onder*, *in* o *achter* en neerlandès– es considera que és una propietat derivada.

En canvi, atès que en francès modern no hi ha variació en aquest sentit, es concep la direccionalitat com una propietat inherent a determinades preposicions, com ara *vers*. De fet, és la pèrdua de l'estratègia gramatical per codificar direcció el que permet donar compte del canvi de valència que han experimentat els verbs del tipus *aider* en francès (Troberg 2008): en ser verbs adireccionals, no tenien a la seva disposició cap estratègia per legitimar el datiu, ni direccionalitat lèxica inherent ni una cosa que deixà de ser visible per als francòfons a principis del XVI, un nucli funcional de direcció o destinació. En efecte, si en francès antic à podia

⁵⁸ I, tot i que no tractem les dades del portuguès, sí que val la pena constatar que s'hi manté, sinònima de *telefonar* (o dels altres equivalents portuguesos *chamar*, *ligar* i *tocar*), l'expressió *fazer um telefonema*, on *telefonema* significa 'comunicació telefònica'.

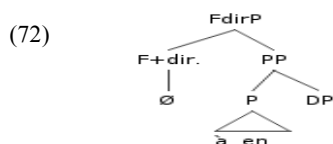
⁵⁹ Són ocurrences procedents del *Corpus Informatitzat del Català Antic (CICA)* (Pineda 2010).

⁶⁰ En canvi, els casos en què el nominal és precedit per un determinant (i) no s'adiuen a aquest patró, sinó al de l'estructura ditransitiva vista anteriorment, per tal com el SD (*lo furt*, *aquela robaria*, etc.) rep acusatiu i pot també esdevenir subjecte pacient en la veu passiva (ii):

- (i) a. *E axí con él se pensava en qual manera li **faria lo furt**, tota la nuyt él li cavava a l'ort molt diligentment* (Segle XIIIb, *Vides de Sants Rosselloneses*, pàg. 157, línia 1)
 b. *Tots aytants meses com eyls havien servits abans que **aquela robaria** los **fos feta**, haja eyl lo nòlit o no* (Segle XIVb, *Llibre del Consolat de Mar*, pàg. 246, línia 6)
 (ii) *Confessió d'en P. de Pugvert [...] sobre **l furt** que **feyt fo** a-n Hivaynes, menucier del rey* (Segle XIIIb, *Llibre de Cort de Justícia de Cocentina I* (1269-1290), pàg. 137, línia 22)

⁶¹ Per a una aplicació d'aquesta distinció al català, vegeu les consideracions sobre les diferents estructures de *robar* en l'apartat 3.1.

presentar propietats tant direccionals com adireccionals, la direccionalitat era derivada gramaticalment i, per consegüent, la pèrdua d'aquesta propietat no respongué a un canvi semàntic particular de la preposició sinó que tingué a veure amb la relació mantinguda amb un nucli funcional. En aquest sentit, Troberg (2008: 213-215) proposa que en francès la direccionalitat es derivava per *conflació* de la preposició (locativa) amb un nucli funcional de caràcter afixal i fonològicament buit que, com a resultat del procés, adquiria la signatura fonològica (*p-signature*) del nucli preposicional:

Tenint en compte el valor locatiu de *à* en francès, observem que es tracta d'una configuració paral·lela a la plantejada en (69) i (70), també en la línia de la proposta de Fàbregas (2007) sobre la descomposició dels elements preposicionals en espanyol.⁶²

Un cop constatada la validesa d'aquesta mena d'anàlisi per a les estructures que codifiquen direccionalitat gramaticalment, cal afegir que la decisió de no postular per a (69) (*La Maria (li) roba, telefona, etc. a la seva mare*) cap equivalència amb les estratègies aplicatives es justifica pel fet que, en no haver-hi transferència de possessió, no hi ha aplicatiu baix; i tampoc no seria viable proposar un aplicatiu alt, atès que no sembla que el SD *a la seva mare* s'interpreti com un experimentador de l'esdeveniment, a diferència del que ocorre en construccions del tipus *A Daniela le gustan los gatos* (vegeu nota 52). A més, des d'una perspectiva interlingüística, tenint presents llengües en què aquest segon tipus d'aplicatius impliquen certes marques formals, comprovem que en espanyol l'equivalent d'aquesta oració no presentaria pas obligatòriament doblat de clític, i que en basc el subjecte (agent) rebria cas ergatiu, dos fets que diferencien aquesta construcció de les ocurrences d'aplicatius alts en aquestes llengües.⁶³

⁶² En aquest sentit, és igualment interessant el treball sobre direccionalitat de Son (2007).

⁶³ Tanmateix, no és sobrer observar que McFadden (2006) proposa que l'objecte de verbs alemanys com *helfen* 'ajudar', inergatiu, és introduït en l'especificador d'un nucli aplicatiu alt, la funció del qual és introduir arguments datius no centrals, no temàtics, i aplicar-los a l'esdeveniment denotat pel complement Sv, de tal manera que *helfen* és essencialment tractat com un verb inergatiu al qual es pot aplicar un argument datiu.

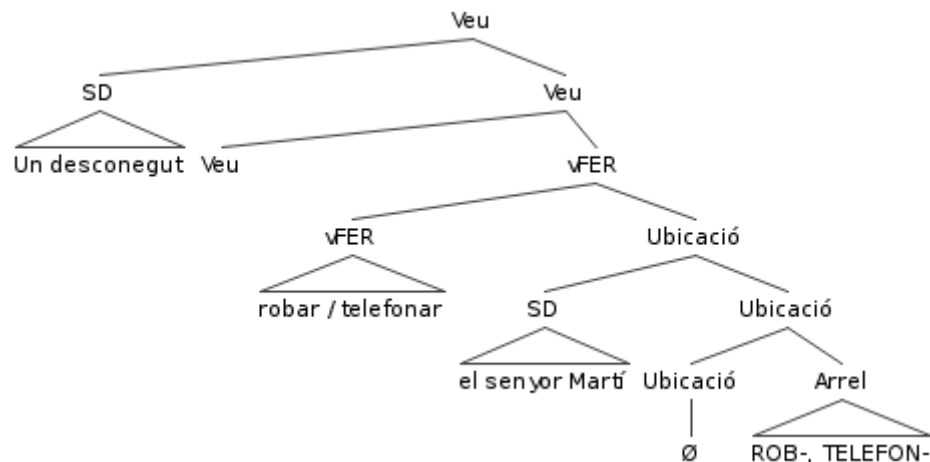
3.3. ANÀLISI DE LA CONSTRUCCIÓ MONOTRANSITIVA *X VERB Z*⁶⁴

En aquest darrer cas, postulem únicament una projecció funcional d'Ubicació. Que la noció de direccionalitat no es veu implicada en aquest ús ho veiem en parafrasejar el significat que denoten aquí *telefonar*, *pagar* o *robar*: 'fer que algú estigui en (contacte amb) telefonada / (des)possessió'.

Des d'un punt de vista intuïtiu, aquesta construcció expressa, en certa manera, un canvi de lloc; més concretament, hi ha un canvi d'estat: l'entitat afectada passa a estar en unes altres condicions (en telefonada, en desposseït, etc.). Precisament, és aquesta estructura monotransitiva, amb l'afegit d'un element preposicional adjunt que indica allò transferit, la que correspon a l'ús del català antic *robar OD (persona víctima) + SP de (botí)*, el qual és paral·lel a l'anglès *to rob someone of something* (vegeu nota 54) i a l'italià *derubare qualcuno di qualcosa*.⁶⁵ Vist això, és clar el paral·lisme de *X robar Y de Z*, aparellat amb *X robar Z a/d' Y* (construcció analitzada en l'apartat 4.1), amb l'alternança locativa prototípica (*X carregar Y de Z*, aparellat amb *X carregar Z a Y*, una expressió clara d'un canvi de lloc o d'estat).

Així doncs, aquesta estructura de transferència d'un estat, de canvi d'estat, és la següent:⁶⁶

(73)

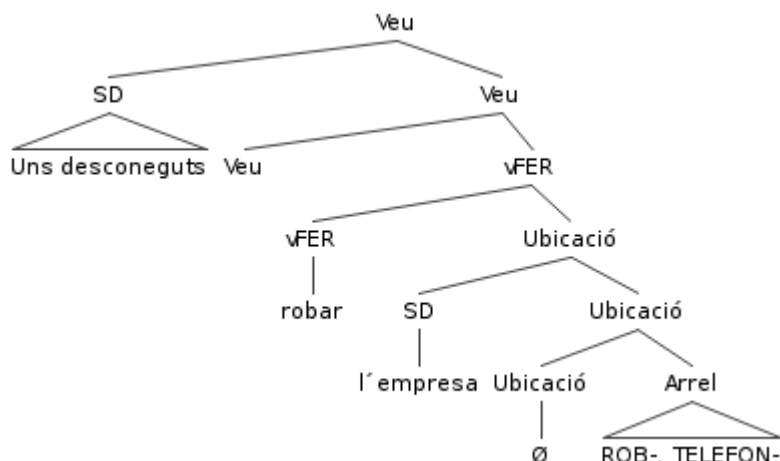
A més, especialment amb els verbs de (des)possessió, el SD també pot ser un lloc:

⁶⁴ Convé recordar que les construccions transitives en què l'OD és el botí, el missatge transmès, etc. són un subgrup de les ditransitives analitzades en l'apartat 3.1

⁶⁵ Tot i que caldria estudiar-ho amb més deteniment, és possible que aquest mateix patró d'anàlisi expliqui construccions del tipus *pagar (alguna cosa) en espècies*, *pagar (alguna cosa) en or*, *pagar (alguna cosa) amb la mateixa moneda*.

⁶⁶ Aquesta estructura també es correspon a la variant sense preposició de l'alternança *respondre/contestar {a/Ø} una carta*, cas en què el significat estructural es concretarà tal com segueix: 'fer que una carta estigui en resposta'.

(74)

En l'estructura proposada en (73) i (74), l'arrel nominal (ROB-, TELEFON- o qualsevol dels seus equivalents) *es confla* amb el nucli Ubicació buit i, a continuació, aquest conjunt aterra al node verbal vFER i dóna lloc a *robar, telefonar*, etc. amb el significat desglossat. En no haver-hi direccionalitat en l'acció, el SD (*el senyor Martí, l'empresa*) presenta el tret acusatiu que serà avaluat per concordança pel verb complet (Veü), tal com ocorria per a l'OD (informació transmesa, botí, etc.) de la construcció ditransitiva (vegeu apartat 3.1).

En efecte, les nominalitzacions dels verbs de desposseïció de (75) reflecteixen l'estatus d'aquest SD com a OD, del tot equivalent al que apareix en les nominalitzacions de l'estructura ditransitiva *X roba / furta Y a Z* (76), és a dir, encapçalat per la preposició *de* i, per tant, ben diferent del SD que resulta de nominalitzar l'estructura intransitiva *X roba / furta a Z*, llavors introduït per *a*, siguin persones (77) o llocs⁶⁷ (78).⁶⁸

(75) a. **Furt de casa de Constantin Cernesio** (Segle XIVa, *Dietari*, fol. 254r, línia 1)

b. *dia en què sosoï lo any 1745 lo robo de la església* (Segle XVIIIa, *Memòries d'un capellà del segle XVIII*, pàg. 182, línia 239)

(76) a. **Ladronici o furt ne roberia no-s pot fer sinó de coses mobles** (Segle XIIIb, *Costums de Tortosa*, pàg. 299, línia 17)

b. *E açò perquè fo acusat de furt d'una mora e d'un moratel que foren furtatz e perduz en la orta de Cocentània* (Segle XIIIb, *Llibre de Cort de Justicia de Cocentaina I* (1269-1290), pàg. 136, línia 35)

c. *E si d'ací avant se faran altres furts dels diïs blats, que, semblantment, aquell qui-l denunciarà, e-l metrà en ver en la Cort, haurà ·XXV· lliures, sens tota falla.* (Segle XIVb, *Libre del Mostassaf de Mallorca VIII*, pàg. 227, línia 15)

d. *Havem novament entés que, fet l'altre dia un furt de diners e altres coses dins la nostra Aljafaria a un regaton del molt car e molt amat nostre segongènit lo infant don Johan e altres* (Segle XVa, *Epistolari de Ferran I d'Antequera*, carta 510, línia 10) ()

e. *E si trobaran que algú farà alguna tala o furt de fruyta o qualsevol altra cosa* (*El manual de consells de Gandia a la fi del segle XV* (1/2), pàg. 324, línia 33) (Segle XVb)

f. **Furt de l'encenser de Sent Martí** (Segle XVIIIa, *Dietari*, fol. 93v, línia 9)

(77) a. *és tengut en acció de furt a aquell qui-ls hi a comanatz o més...* (Segle XIIIb, *Costums de Tortosa*, pàg. 227, línia 10)

b. **Robo a mosén Aparisi: Divendres, a 24 de dehembre 1621, vespra de Nadal, anant a matines a Senta**

⁶⁷ Tot i que en aquest cas el context (expressament reproduït de manera extensa) deixa clar que *la pobre ciutat* no és tant el lloc on passen els fets sinó, més precisament, l'entitat que és robada.

⁶⁸ Són ocurrences procedents del CICA (Pineda 2010).

Catalina mosén Aparici, li entraren per la porta certs hòmens ab claus mestres y li saquecharen tota la casa y li llevaren tota la roba de les caxes, fins als matalafs dels llits. Y se n'ò portaren. (Segle XVIII, *Dietari*, fol. 376v, línia 3)

- c. **Furt a Conill**, *pastiser. Mort de Llorens Llodrà. Dit dia, a la nit, a un pastiser que estava en lo carrer de la Mar, dit N. Conill, li romperen lo bastiment de una porta falsa y li llevaren dos barres traveseres que tenia. Y li entraren en casa y li llevaren tot lo coure que tenia penjat en la entrada.* (Segle XVIII, *Dietari*, fol. 500r, línia 9)

- (78) *Açí, en aquesta ciutat, ha molts de àvol e perversa intenció, e qui, per adherència, mixtura e comerci que han haüid ab los tirànichs regiments passats [...] van parlutan per conventícules, e a secret e a públich, sembrants moltes zizànies, per cantons e per places, falses e mentiroses [...]. Hoc e axí mateix sabem certament que molts procuren que ara, en la elecció de Cinquagesma, hi entre de aquella mala secta, grapada o seqüela, a fi que lur mal propòsit haja reforç e puxen esforçar sa reprovada intenció. E a çò ns ha dat causa e leer lo poch castich de tals hòmens, e no:s fa per àls sinó que aquells, qui en los furts e actes destructius han cabut e donat consell, favor e ajuda, no són revelats. E [a] [fi] que:ls furts e rapines fetes a la pobre de ciutat no sien repetides dels ladres detentors de aquelles* (Segle XVa, *Epistolari de la València Medieval*_II (1/4), carta 8, línia 17)

Centrant-nos finalment en el cas del basc, recordem que en la zona oriental del domini hi ha una construcció que codifica el receptor de la telefonada en absolutiu, paral·lela a la versió acusativa romànica suara analitzada –probablement, aquesta mateixa distribució dialectal es pot identificar pel que fa als equivalents bascos de *respondre*, *robar* i *pagar*. Amb relació a aquest fenomen de variació, jutgem de gran interès el que explica Etxepare (2010) en estudiar l'existència de datius no concordants en les varietats nord-orientals de l'èuscar. I és que, a més de la ja esmentada estratègia aplicativa existent en tot el domini, amb concordança (79) i equivalent a la construcció de doble objecte de llengües com l'anglès, sembla que en aquesta zona s'ha desenvolupat també una forma adposicional a partir d'una reinterpretació de la preposició francesa *à* com a direccional –encara que, com hem vist, no ho és⁶⁹–, sense concordança (80) i corresponent, seguint la comparació amb l'anglès, a la construcció preposicional o *to-dative*:

- (79) *Amak semeari opari bat igorri d-io-Ø*

mare-la-erg fill-el-dat regal un-abs enviar aux:**abs**.3.sg.-**dat**.3.sg.-**erg**.3.sg.

'La mare ha enviat un regal al fill'

- (80) *Amak opari bat igorri du-Ø semeari*

mare-la-erg regal un-abs enviar aux:**abs**.3.sg.-**erg**.3.sg. fill-el-dat

'La mare ha enviat un regal al fill'

Això, segons Etxepare (2010), justifica l'existència d'un paràmetre que distingeix els dialectes nord-orientals dels centrals i els occidentals: «The lexical inventory of North-Eastern Datives contains a lexical entry for the feature [dPath] (*directional Path*)», en concret, el datiu es relaciona amb trajectòries il·limitades (*unbounded Paths*). Així doncs, d'acord amb Etxepare

⁶⁹ Etxepare (2010), que n'és conscient, explica que l'evidència diacrònica suggereix que la introducció d'una nova opció per a la codificació dels arguments datius en aquesta zona del domini basc s'inicià amb els verbs de moviment. En aquest sentit, Pikabea (1998) apunta que els canvis en verbs ditransitius de moviment causat i de possessió causada començaren ja a mitjan segle XVIII, de manera que aquest manlleu de formes del francès es degué modelar a partir d'estructures del tipus (*envoyer une lettre*) [_{Path} Ø] [_{PlaceP} à Jean], on *à* presenta originàriament un significat només locatiu fàcilment reanalitzable com a direccional.

D'altra banda, essent aquesta estructura francesa de transferència de possessió, hom podria argumentar que en les estructures ditransitives de l'apartat 3.1 (*La Maria telefona l'hora del teatre al Joan / La Maria roba la cartera al Joan*) també hi ha una projecció funcional d'Ubicació, però altres factors ho desaconsellen (p. ex., vegeu nota 56).

(2010) i amb la nostra proposta, prescindint de la construcció aplicativa compartida amb tot el domini (que expressa transferència de possessió), en aquesta parcel·la del basc el datiu s'associa en certa manera a una trajectòria direccional: per a Etxepare, un «silent Path head», una «silent direccional adposition»; per a nosaltres, una projecció funcional de Direcció.

Sembla adequat postular, doncs, que aquestes varietats del basc només associen *deitu* 'telefonar' amb el significat estructural de 'fer que algú estigui en (contacte amb) telefonada', en el qual no hi ha cap mena d'element direccional que permeti legitimar la presència del datiu. En efecte, en les varietats nord-orientals de l'èuscar aquest nucli funcional relacionat amb el datiu «spreads across the verbal structure occupying all those places where direccional Path is compositionally allowed (subratllat nostre)» (Etxepare 2010) i en l'oració de (81) amb *deitu* aquesta trajectòria direccional no és permesa, i per consegüent el datiu tampoc:

- (81) *Telefonoz deitu du-t*
telèfon-instr trucar aux:abs.3.sg-erg.1.sg
'El truco per telèfon'

4. CONCLUSIONS

Amb la triple proposta d'anàlisi presentada hem procurat fer llum sobre un fenomen de variació, fins ara poc estudiat, existent intralingüísticament i interlingüísticament –no només en el *continuum* romànic sinó també en un sistema lingüístic tipològicament tan dispar com el del basc. Hem mostrat que diversos verbs de transferència comunicativa (*telefonar*, *escriure* i *contestar*, entre d'altres) i de transferència de possessió (principalment *pagar* i *robar*) poden aparèixer en configuracions sintàctiques distintes, la qual cosa es tradueix en significats lleument diferents però pragmàticament equivalents, paral·lels: 'fer que l'estat expressat per l'arrel (en telefonada, en (des)possessió, etc.) vagi cap a i en algú' ve a ser el mateix que 'fer que algú estigui en (contacte amb) l'estat expressat per l'arrel'.

És important remarcar que aquest tipus d'alternança no és exclusiu dels verbs de transferència estudiats en aquest treball. En efecte, serà objecte de la nostra recerca en el futur el cas dels verbs de contacte violent (*pegar*, *colpejar*, *picar*), els verbs de contacte a distància (*disparar*, *apuntar*) i els verbs de contacte comunicatiu (*contactar*), que presenten tots estructures alternants, ja siguin del tipus acusatiu / datiu (*pegar-lo*, *pegar-li*) o bé de règim (*contactar Ø*, *contactar amb*), i en totes les llengües i variants esmentades en el present estudi. De fet, l'anàlisi exhaustiva de totes aquests casos de variació estructural que configuren una de les principals fronteres de la intransitivitat pura serà el que ens permetrà contrastar les hipòtesis plantejades en aquest treball.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALDEZABAL ROTETA, Izaskun (1998): «Levin's verb classes and Basque. A comparative approach». *UMIACS Computational Linguistics Colloquium*.
- BAKER, Mark C. (1988): *Incorporation: A theory of grammatical function changing*. Chicago: University of Chicago Press.
- (1997): «Thematic roles and syntactic structure», dins Liliane HAEGEMAN (ed.): *Elements of Grammar*. Dordrecht: Kluwer, pàg. 137-178.
- BALAGUER, Claudi i POJADA, Patrici (2005): *Diccionari català-occità / occità-català*. Barcelona: Llibres de l'Índex.
- BELLO, Andrés (1847): *Gramática de la Lengua Castellana*. Madrid: Edaf [ed. 1980].
- BOBALJIK, Jonathan David (2008): «Where's Φ ?: Agreement as a Post-syntactic Operation», dins Daniel HARBOUR, David ADGER & Susana BÉJAR (eds): *Phi Theory. Phi –features across Modules and Interfaces*. New York: Oxford University Press, pàg. 295-328.
- BORER, Hagit (1994): «The projection of arguments», dins Elena BENEDICTO & Jeff RUNNER (ed.): *Functional Projections, University of Massachusetts Occasional Papers 17*. Amherst: GLSA, pàg. 19-47.
- (1996): «Passive without theta grids», dins P. Farrell and Steven G. LAPOINTE, Diane G. BRENTARI, and Patrick M. FARRELL (ed.): *Morphological Interfaces*. Stanford: Center for the Study of Language and Information Publications, pàg. 60-99.
- (1998): «Deriving passives without theta-grids», dins Steven G. LAPOINTE, Diane K. BRENTARI & Patrick M. FARRELL (ed.): *Morphology and its Relations to Phonology and Syntax*. Stanford: Center for the Study of Language and Information Publications, pàg. 60-99.
- (2005a): *Structuring sense*, vol. I. *In Name only*. Oxford: Oxford University Press.
- (2005b): *Structuring sense*, vol. II. *The Normal Course of Events*. Oxford: Oxford University Press.
- BURZIO, Luigi (1986): *Italian Syntax: A Government-Binding Approach*. Dordrecht: Reidel.
- CARTER, Richard. J. (1988): «Some Linking Regularities», dins Beth LEVIN & Carol L. TENNY (ed.): *On Linking: Papers by Richard Carter (Lexicon Project Working papers, 25)*. Cambridge: The MIT Press, pàg. 1-93.
- CHOMSKY, Noam (1981): *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht: Foris.
- (1995): *The Minimalist Program*. Cambridge: The MIT Press.
- Corpus Informatitzat del Català Antic (CICA)*. Joan TORRUELLA (dir.), junt amb Manel PÉREZ SALDANYA, Josep MARTINES i Vicent MARTINES. Consultable a: <http://lexicon.uab.cat/cica>.
- CUERVO, Maria Cristina (2003): *Datives at large*. Tesi doctoral, MIT. Disponible a: <http://hdl.handle.net/1721.1/7991>.
- (2008a): «La alternancia causativa y su interacción con argumentos dativos». *Revista de Lingüística Teórica y Aplicada*, 46/1, pàg. 55-79.
- (2008b): «La estructura de expresiones con verbos livianos y experimentante». Ms. Disponible a http://www.mundoalfal.org/Alfalweb/Cuervo_MC.pdf.
- DAVIS, Henri & Hamida DEMIRDACHE (1995): «Agents and Events». Ms., GLOW Colloquium, University of Tromsø.
- DEMORTE, Violeta (1995): «Dative alternation in Spanish». *Probus*, 7, pàg. 5-30.

- Diccionari català-valencià-balear (DCVB)*, versió electrònica de l'obra originària d'Alcover i Moll: <http://dcvb.iec.cat/> (pàgina web consultada durante el període setembre 2009 - agost 2010).
- Diccionari de la llengua catalana (DIEC2)*, versió electrònica de la 2a edició: <http://dlc.iec.cat/> (pàgina web consultada durante el període setembre 2009 - agost 2010).
- Diccionario de la Lengua Española (DRAE)*, versió electrònica de la 22a edició: <http://www.rae.es/> (pàgina web consultada durante el període setembre 2009 - agost 2010).
- Diccionario Panhispánico de Dudas (DPD)*, versió electrònica de la 1a edició: <http://www.rae.es/> (pàgina web consultada durante el període setembre 2009 - agost 2010).
- DIKKEN, Marcel den (1995): *Particles: On the Syntax of Verb-particle, Triadic, and Causative Constructions*. New York: Oxford University Press.
- ETXEPARE, Ricardo (2003): «Valency and Argument Structure in the Basque Verb», dins Jose Ignacio HUALDE i Jon Ortiz DE URBINA (ed.) (2003): *A Grammar of Basque*. Berlín: Mouton, pàg. 363-425.
- (2010): «Contact and Change in a Restrictive Theory of Parameters». Handout, Workshop *Linguistic Variation in the Minimalist Framework*, Universitat Autònoma de Barcelona.
- FABRA, Pompeu (1956): *Gramàtica catalana*. Barcelona: Teide.
- FÁBREGAS, Antonio (2007): «The exhaustive lexicalization principle». *Tromsø Working Papers on Language & Linguistics: Nordlyd 34.2. Special issue on Space, and Result*, pàg. 126-164. Disponible a: <http://www.ub.uit.no/baser/nordlyd/>.
- FOLLI, Raffaella & Heidi HARLEY (2005): «Consuming results in Italian & English: flavors of v», dins Paula KEMPCHINSKY and Roumyana SLABAKOVA (ed.): *Aspectual Inquiries*. Dordrecht: Springer, pàg. 95-120.
- GOLDBERG, Adele E. (1995): *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- GRÀCIA I SOLÉ, Lluïsa (1989): *Els verbs ergatius en català*. Maó, Ciutadella de Menorca: Institut Menorquí d'Estudis, Ajuntament de Ciutadella de Menorca.
- HALE, Kenneth & Samuel Jay KEYSER (1993): «On the Argument Structure and the Lexical Expression of Syntactic Relations», dins Kenneth HALE & Samuel Jay KEYSER (ed.): *The View from Building 20. Essays in Linguistics in Honor of Sylvain Bromberger*. Massachus. Cambridge: The MIT Press, pàg. 53-109.
- (1999): «A response to Fodor & Lepore: Impossible Words?». *Linguistic Inquiry*, 30/3, pàg. 453-466.
- (2002): *Prolegomenon to a Theory of Argument Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HALLE, Morris & Alec MARANTZ (1993): «Distributed Morphology and the pieces of inflection» dins Kenneth HALE & Samuel Jay KEYSER (ed.): *The View from Building 20*. Cambridge: The MIT Press, pàg. 111-176.
- HARLEY, Heidi (1995): *Subjects, events and licensing*. Tesi doctoral, MIT. Disponible a: <http://hdl.handle.net/1721.1/11073>.
- (2002): «Possession and the double object construction», Ms. Disponible a <http://minimalism.linguistics.arizona.edu/AMSA/PDF/AMSA-139-0900.pdf>.
- HARLEY, Heidi & Ralf NOYER (1998): «Licensing in the non-lexicalist lexicon: nominalizations, Vocabulary Items and the Encyclopedia». *MIT Working Papers in*

Linguistics 32: Papers from the UPenn/MIT Roundtable on Argument Structure and Aspect, pàg. 119-137.

- (1999): «Distributed Morphology». *Glott International*, 4/4, abril 1999, pàg. 3-9.
- HIGGINBOTHAM, James (1997): *Location and Causation*. Ms., University of Oxford.
- HOUT, Angeliek van (1996): *Event semantics of verb frame alternations. A Case of Study of Dutch and Its Acquisition*. Tilburg Dissertation in Language Studies, Katholieke Universiteit Brabant.
- JACKENDOFF, Ray S. (1990): «On Larson's treatment of the double object construction». *Linguistic Inquiry*, 21/3, pàg. 427-456.
- (1997): *The Architecture of the Language Faculty*. Cambridge: The MIT Press.
- KRATZER, Angelica (1996): «Severing the external argument from its verb», dins Johann ROORYCK & Laurie ZARING (ed.): *Phrase Structure and the Lexicon*. Dordrecht: Kluwer, pàg. 109-137,
- LAKA, Itziar (1993): «Unergatives that Assign Ergative, Unaccusatives that Assign Accusative». *MIT Working Papers in Linguistics 18: Papers on Case and Agreement*, 1, pàg. 149-172.
- LARSON, Richard K. (1988): «On the double object construction». *Linguistic Inquiry*, 19/3: pàg. 335-391.
- LEVIN, Beth (1999): «Objecthood: An event structure perspective». *Proceedings of the 35th Annual Meeting of the Chicago Linguistics Society, volume 1: The Main Session*, pàg. 223-247.
- LEVIN, Beth & Malka RAPPAPORT HOVAV (1995): *Unaccusativity: At the Syntax-Lexical Semantics Interface*. Cambridge: The MIT Press.
- MARANTZ, Alec (1984): *On the nature of grammatical relations*. Cambridge: The MIT Press.
- (1991): «Case and Licensing». *Proceedings of ESCOL*, 9, pàg. 234-253.
- (1993): «Implications of arguments in double object constructions», dins Sam MCHOMBO (ed.): *Theoretical aspects of Bantu grammar*. Stanford: Center for the Study of Language and Information Publications, pàg. 113-150.
- (1997): «No Escape From Syntax: Don't Try Morphological Analysis in the Privacy of Your Own Lexicon». *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics*, 4.2, pàg. 201-225. Disponible a: <http://dingo.sbs.arizona.edu/~hharley/courses/Oxford/Marantz.pdf>.
- MASULLO, Pascual J. (1992): *Incorporation and case theory in Spanish. A crosslinguistic perspective*. Tesi doctoral, University of Washington.
- MATEU, Jaume (2002): *Argument Structure: Relational Construal at the Syntax-Semantics Interface*. Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.
- MATEU, Jaume & Gemma RIGAU (2002) «A Minimalist Account of Conflation Processes: Parametric Variation at the Lexicon-Syntax Interface», dins Artemis ALEXIADOU (ed.): *Theoretical Approaches to Universals*. Amsterdam: John Benjamins, pàg. 211-236.
- MCFADDEN, Thomas (2004): *The Position of Morphological Case in the Derivation: A Study on the Syntax-Morphology Interface*. Tesi doctoral, University of Pennsylvania.
- (2006): «German inherent datives and argument structure», dins Daniel HOLE, André MEINUNGER & Werner ABRAHAM (ed.) (2006): *Datives and other cases: Between argument structure and event structure*. Amsterdam: John Benjamins, 49-77.
- MENDIKOETXEA, Amaya (1999): «Construcciones inacusativas y pasivas», dins Ignacio BOSQUE & Violeta DEMONTE (ed.): *Gramática Descriptiva de la Lengua Epanyola*. Madrid: Espasa Calpe, tom 2, capítol 25, pàg. 1575-1629.

- (2009): «Modelos formales», dins Elena DE MIGUEL (ed.): *Panorama de la lexicología*. Barcelona: Ariel, pàg. 301-335.
- OLTRA MASSUET, M. Isabel (2010): *On the Morphology of Complex Adjectives*. Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.
- ORMAZABAL, Javier; ROMERO, Juan (en premsa): «The Derivation of Dative Alternations», dins M. DUGUINE, S. HUIDOBRO & N. MADARIAGA (ed.): *Argument Structure and Syntactic Relations from a Crosslinguistic Perspective*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins.
- ORTIZ DE URBINA, Jon (1989): *Parameters in the Grammar of Basque*. Dordrecht: Foris.
- OYHARÇABAL, Bernard (2007): «Argument Structure Building: Applicative Heads in Basque». Handout, Workshop *Argument Structure and Syntactic Relations*.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel (2004): «Gramaticalització i reanàlisi: funció i estructura del canvi sintàctic», 2a reunió de la Xarxa Telemàtica de Lingüística Teòrica. Disponible a: <http://www.traces.uab.es/filologia/investigacio/xarxes/PerezSaldanya.pdf>.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel; RIGAU, Gemma (2005): «Variació gramatical i prescripció», dins *Jornades de la Secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pàg. 109-124.
- PERLMUTTER, David M. (1978): «Impersonal Passives and the Unaccusative Hypothesis», dins Jeri J. JAEGER, Anthony C. WOODBURY & Farrel ACKERMAN (ed.): *Proceedings of the Fourth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: Berkeley Linguistics Society, pàg. 157-189.
- PERLMUTTER, David M. & Paul M. POSTAL (1984): *The L-Advancement Exclusiveness Law*, dins David M. PERLMUTTER & Carol G. ROSEN. *Studies in Relational Grammar*, II. Chicago: University of Chicago Press, pàg. 30-80.
- PESETSKY, David (1995): *Zero syntax: experiencers and cascades*. Cambridge: The MIT Press.
- PIKABEA, Josu (1998): *Lapurtera idatzia (XVII-XIX). Bilakaera baten urratsak*. Euskal Herriko Unibertsitatea.
- PINEDA, Anna (2010): *Sintaxi de la despossessió: un estudi de corpus del català antic*. Ms. (Treball del mòdul «Variació dialectal i canvi lingüístic» del Màster en Estudis Avançats i Aplicats en Llengua i Literatura Catalanes. Departament de Filologia Catalana, UAB.)
- (en premsa a): «La sintaxis léxica nos llama: los verbos de la clase *telefonar* en lenguas romances i euskera», dins *Actas del XXIX Congreso de la Sociedad Española de Lingüística*.
- (en premsa b): «L'alternança acusatiu / datiu en els verbs de transmissió, reflex de la Ubicació / Destinació», dins *Actes del XXVIé Congrès Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques*. Tübingen: Max Niemeyer.
- PREMINGER, Omer (2009): «Basque unergatives, Case-competition, and ergative as inherent Case». Handout, EHU International Workshop on Ergative Languages.
- PUJALTE, Mercedes S. (2010): «Condiciones sobre la introducción de argumentos: el caso de la alternancia dativa en español». Ms. Disponible a <http://www.ile.csic.es/linguistica/pujalte.pdf>.
- PYLKKÄNEN, Liina (2002): *Introducing arguments*. Tesi doctoral, MIT. Disponible a: <http://www.ai.mit.edu/projects/dm/theses/pylkkanen02.pdf>.
- RAMCHAND, Gillian Catriona (2002): «Aktionsart, L-syntax and Selection», dins Angeliek van HOUT; Henriette de SWART & Henk J. VERKUYL (ed.): *Proceedings of Perspectives on Aspect Conference*. Utrecht: OTS.

- (2008): *Verb meaning and the lexicon: a first phase syntax*. Cambridge: Cambridge University Press.
- RAMOS, Joan Rafel (2005): «Les alternances acusatiu/datiu: perspectiva normativa i dialectal», dins *Jornades de la Secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pàg. 151-159.
- RAPPAPORT, Malka & Beth LEVIN (1988): «What to do with θ -roles», dins Wendy WILKINS (ed.): *Syntax and Semantics 21: Thematic Relations*. San Diego: California Press, pàg. 7-36.
- RAPPAPORT HOVAV, Malka & Beth LEVIN (1998): «Building Verb Meanings», dins Miriam BUTT & Wilhem GEUDER (ed.): *The Projection of Arguments. Lexical and Compositional Factors*. Stanford: Center for the Study of Language and Information Publications, pàg. 97-134.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA i ASOCIACIÓN DE ACADEMIAS DE LA LENGUA ESPAÑOLA (2009): *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe.
- RIGAU, Gemma (1978): «Hi, datiu inanimat». *Els Marges*, 12, pàg. 99-102.
- (1982): «Inanimate Indirect Object in Catalan». *Linguistic Inquiry*, 13/1, pàg. 146-150.
- (1997): «Locative Sentences and Related constructions in Catalan: ésser/haver», dins Amaya Mendikoetxea & Miriam Uribe-Etxebarria (ed.): *Theoretical Thoretical Issues at the Morphology-Syntax Interface. Supplements of the Anuario del Seminario de Filologia Vasca «Julio de Urquijo» XL*. Bilbao-Donostia: Euskal Herriko Unibertsitatea, pàg. 395-421.
- (2002): «Els complements adjunts», dins Joan SOLÀ, Maria Rosa LLORET, Joan MASCARÓ & Manuel PÉREZ SALDANYA (ed.): *Gramàtica del català contemporani*, vol. 2. Barcelona: Empúries, pàg. 2045-2110.
- RITTER, Elizabeth & Sara Thomas ROSEN (1998): «Delimiting events in syntax», dins Miriam BUTT & Wilhelm GEUDER (ed.): *The projection of arguments*. Stanford: Center for the Study of Language and Information Publications, pàg. 135-164.
- RODRÍGUEZ RAMALLE, Teresa Maria (2006): «La posición de sujeto y otras propiedades sintácticas de los verbos de emisión», dins Milka VILLAYANDRE LLAMAZARES (ed.): *Actas del XXXV Simposio Internacional de la Sociedad Española de Lingüística*. León: Universidad de León, Departamento de Filología Hispánica y Clásica, pàg. 1594-1611. Disponible a: <http://www3.unileon.es/dp/dfh/SEL/actas/Rodriguez.pdf>.
- ROORYCK, Johan (1996): «Prepositions and Minimalist Case Marking», dins Höskuldur THRAINSSON, Samuel David EPSTEIN & Steve PETER (ed.) (1996): *Studies in Comparative Germanic Syntax, volume II*. Dordrecht: Kluwer, 226-256.
- ROSSELLÓ, Joana (2002): «El SV, I: Verb i arguments verbals», dins Joan SOLÀ, Maria Rosa LLORET, Joan MASCARÓ & Manuel PÉREZ SALDANYA (ed.): *Gramàtica del català contemporani*, vol 2. Barcelona: Empúries, pàg. 1853-1949.
- SAPIR, Edward (1921): *Language: an introduction to the study of speech*. New York: Harcourt, Brace.
- SOLÀ, Joan (1993): *La llengua: una convenció dialèctica*. Barcelona: Columna.
- (1994): *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*. Barcelona: Empúries.
- SON, Minjeong (2007): «Directionality and Resultativity: the Cross-linguistic Correlation Revisited». *Tromsø Working Papers on Language & Linguistics: Nordlyd 34.2. Special issue on Space, and Result*, pàg. 126-164. Disponible a: <http://www.ub.uit.no/baser/nordlyd/>.

- SVENONIUS, Peter (2005): «Case Alternations in the Icelandic Passive», dins Satu MANNINEN, Diane NELSON, Katrin HIETAM, Elsi KAISER & Virve VIHMAN (ed.): *Passives and Impersonals in European Languages*. Amsterdam: John Benjamins. També publicat electrònicament a <http://ling.auf.net/lingBuzz/000124>.
- (2007): «Spatial P in English». Ms. Disponible a: <http://ling.auf.net/lingBuzz/000001>.
- TENNY, Carol L. (1992): «The Aspectual Interface Hypothesis», dins Ivan A. Sag & Anna Szabolcsi (ed.): *Lexical matters*. Stanford: Center for the Study of Language and Information Publications, pàg. 1-27.
- TORREGO, Esther (1989): «Unergative-Unaccusative Alternations in Spanish». *MIT Working Papers in Linguistics 10: Functional heads and Clause Structure*. Cambridge: The MIT Press, pàg. 253-272.
- TRAVIS, Lisa (2000): «Event structure in syntax», dins Carol TENNY & James PUSTEJOVSKY (ed.): *Events as Grammatical Objects: The Converging Perspectives of Lexical Semantics and Syntax*. Stanford: Center for the Study of Language and Information Publications, pàg. 145-185.
- TROBERG, Michelle Ann (2008): *Dynamic Two-place Indirect Verbs in French: A Synchronic and Diachronic Study in Variation and Change of Valence*. Tesi doctoral, University of Toronto.
- URIBE-ETXEBARRIA, Myriam (1989): *On noun incorporation in Basque and some of its consequences in the phrase structure*. Ms. University of Connecticut, Storrs.
- WILBUR, Terence H. (1979): «The Ergative, Absolutive, and Dative in Basque». *Fontes Linguae Vasconum: Studia et Documenta*, any 11, 31, pàg. 5-18.

6. ANNEX

Aquest annex aplega les combinacions estructurals per als verbs *robar*, *furtar* i *emblar* a partir de les ocurrencies contingudes al *Corpus Informatitzat del Català Antic (CICA)* (Pineda 2010). A banda de copsar fàcilment el conjunt d'estructures possibles, podem observar quins usos comparteixen tots tres verbs (l'absolutiu, el transitiu, el ditransitiu) i en quins difereixen (l'arcaisme *emblar*, significativament, no funciona com a intransitiu):

		<i>robar</i>	<i>furtar</i>	<i>emblar</i>
0.	ÚS ABSOLUTIU			
0.1	Cap complement	✓	✓	✓
1.	USOS INTRANSITIUS			
1.1	OI (persona víctima)	✓	✓	
1.2	OI (botí)		✓	
1.3	SP <i>en</i> (lloc)	✓	✓	
1.4	SP <i>de</i> (lloc)			
2.	USOS TRANSITIUS			
2.1	OD (botí)	✓	✓	✓
2.2	OD (lloc) 'saquejar'	✓	✓	✓
2.3	OD (persona víctima)	✓		
2.4	OD (persona captiva)		✓	✓
3.	USOS DITRANSITIUS			
3.1	OD (botí) + OI (persona víctima)	✓	✓	✓
3.2	OD (botí) + OI (lloc com a <i>entitat</i> víctima)		✓	
3.3	OD (pers. captiva) + OI (pers. víctima)			✓
4.	ALTRES USOS AMB 2 COMPLEMENTS			
4.1	OD (lloc) + SP <i>de</i> (botí)	✓		
4.2	OD (botí) + SP <i>de</i> (persona víctima)	✓	✓	✓
4.3	OD (botí) + SP <i>de</i> (lloc)		✓	✓
4.4	OD (botí) + SP <i>en</i> (lloc)		✓	
4.5	OD (persona víctima) + SP <i>de</i> (botí)	✓		
4.6	OI (persona víctima) + SP <i>de</i> (botí)	✓		
4.7	SP <i>a</i> / OI (lloc) (?)	✓		